

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการการสำรวจสถานะความรู้เกี่ยวกับธุรกิจชุมชน

โดย

รองศาสตราจารย์ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ

พฤศจิกายน 2539

สัญญาเลขที่ RDG4/0001/2540

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการการสำรวจสถานะความรู้เกี่ยวกับธุรกิจชุมชน

ผู้วิจัย/สังกัด

รองศาสตราจารย์ปาริชาติ วลัยเสถียร

ภาควิชาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ชุดโครงการเศรษฐกิจชุมชน

เอกสารนี้เป็นทรัพย์สินของสำนักงานส่งเสริมสังคมฐานรากชุมชน

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ

กิตติกรรมประกาศ

บทนำ

I

บทที่

1	แนวคิดและความหมายของธุรกิจชุมชนและธุรกิจขนาดย่อม	1
2	โครงสร้าง ลักษณะ การประกอบการและผลตอบแทน	12
	ประเภท จำนวน ขนาด	14
	ทุน	17
	วัตถุดิบ	20
	แรงงาน	21
	การตลาด	22
	เทคโนโลยี	28
	การบริหาร จัดการ	29
	ผลตอบแทนและการแบ่งปันผลประโยชน์	31
3	บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	34
4	ปัญหาของการประกอบการธุรกิจขนาดย่อมและธุรกิจชุมชน	54
5	ปัจจัยที่มีผลต่อการประกอบการธุรกิจขนาดย่อม	73
	สรุป	84

เอกสารอ้างอิง

รายนามคณะผู้ศึกษา

บทคัดย่อ

รายงานการสำรวจ สถานะความรู้เกี่ยวกับธุรกิจชุมชน เป็นการสำรวจเอกสารเพื่อทราบกรอบแนวคิดของการทำธุรกิจชุมชน ซึ่งเอกสารเกี่ยวกับธุรกิจชุมชนยังมีน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับธุรกิจขนาดย่อม ซึ่งดำเนินการโดยเอกชน

ผลการสำรวจ ในด้านการให้คำนิยามหรือความหมายที่เกี่ยวกับธุรกิจชุมชน พบว่าธุรกิจชุมชนจะมีลักษณะที่แตกต่างจากธุรกิจขนาดย่อมโดยทั่วไป กล่าวคือ ธุรกิจชุมชนจะเป็นการประกอบการโดยกลุ่ม หรือองค์กรชุมชนร่วมเป็นเจ้าของ และร่วมกันดำเนินกิจการ ตลอดจนร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินการนั้น ในขณะที่ธุรกิจขนาดย่อมโดยทั่วไปเป็นการประกอบการโดยเอกชนเป็นเจ้าของ และดำเนินการเอง บริหารเอง นอกจากนี้การดำเนินธุรกิจชุมชนยังมีความสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน เนื่องจากเป็นการดำเนินการที่อาศัยความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นฐานในการกำหนดทิศทางการดำเนินกิจกรรม โดยอาจจะมีการผสมผสานของบทบาทหลายส่วน อันได้แก่ ชุมชน หน่วยงานพัฒนา และภาคธุรกิจในการดำเนินกิจกรรม ส่วนประกอบที่สำคัญอีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้ธุรกิจชุมชนมีความแตกต่างจากธุรกิจโดยทั่วไปก็คือ การดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจขององค์กรชุมชน จะเป็นกิจกรรมการผลิต การบริการ ที่เหมาะสมต่อสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ตลอดจนมีความเกื้อกูลต่อระบบนิเวศ

ในส่วนของโครงสร้าง ลักษณะการประกอบการ และผลตอบแทนของธุรกิจชุมชนนั้น จะมีความแตกต่างจากการดำเนินธุรกิจโดยทั่วไป คือ ประเภทของธุรกิจขนาดย่อม จะเป็นกิจกรรมการผลิต การค้า และการบริการขั้นปฐม โดยอาศัยวัตถุดิบจากธรรมชาติหรือหาได้ในท้องถิ่นเป็นสำคัญ และใช้เทคโนโลยีในการผลิตที่ไม่ซับซ้อนนัก ส่วนใหญ่เป็นเทคโนโลยีที่เป็นองค์ความรู้ดั้งเดิมของชุมชน ประยุกต์เข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับต้องการของตลาด ด้านแรงงานในการประกอบการ ส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชนหรือท้องถิ่นเดียวกัน ระดับฝีมือค่อนข้างต่ำ ความชำนาญของคนงานได้จากการเรียนรู้และพัฒนาฝีมือ จากการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษหรือคนในชุมชนเดียวกัน ในส่วนของการบริหารจัดการของธุรกิจชุมชน ทั้งในด้านการจัดองค์กร การจัดการเงินทุน และการจัดการตลาดของธุรกิจชุมชน พบว่า การจัดรูปองค์กรหรือการจัดโครงสร้างองค์กรธุรกิจชุมชนนั้นให้คนในชุมชนเข้าร่วมในการบริหารจัดการองค์กร โดยมีการแบ่งหน้าที่ ฝ่ายงานความรับผิดชอบที่สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินงานขององค์กร นอกจากนี้ยังมีความพยายามในการถ่ายโอนความรู้ และทักษะการบริหารจัดการด้านธุรกิจมาสู่ชุมชนโดยเปิดโอกาสให้หน่วยงานพัฒนาหรือภาคเอกชนเข้าร่วมเป็นที่ปรึกษาขององค์กร ในส่วนของการจัดการ

และจัดหาเงินทุนของธุรกิจชุมชนนั้น ส่วนใหญ่ได้มาจากทุนเรือนหุ้นที่ระดมจากสมาชิก อีกทั้งยังได้มาจากการเข้าร่วมหุ้นของหน่วยงานพัฒนา หรือบุคคลภายนอก บางส่วนอาจได้มาจากการสนับสนุนของหน่วยงานภายนอก ในรูปแบบของเงินยืมหรือสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ ด้านการจัดการตลาดของธุรกิจชุมชนนั้นส่วนใหญ่เป็นการจัดการโดยองค์กรนับตั้งแต่การรวบรวมผลผลิต การจัดหาแหล่งจำหน่าย การควบคุมราคาและคุณภาพ ตลอดจนการเชื่อมโยงเครือข่ายผู้ผลิตและผู้บริโภค โดยในระยะเริ่มต้นของการดำเนินกิจกรรมทางการตลาดของธุรกิจชุมชนจะอาศัยความช่วยเหลือจากหน่วยงานพัฒนาในการจัดหาช่องทางการจำหน่าย เนื่องจากยังไม่มีประสบการณ์ด้านการตลาด ส่วนการจัดสรรผลประโยชน์จากการประกอบการธุรกิจขององค์กรชุมชน นอกจากจะจัดสรรผลประโยชน์แก่ผู้ถือหุ้นแล้วยังจัดสรรเงินกำไรบางส่วนสำหรับการบริหารจัดการ การขยายกิจการ ตลอดจนจัดสรรไว้สำหรับดำเนินกิจกรรมสาธารณประโยชน์และกิจกรรมพัฒนาในชุมชนอีกด้วย

ด้านบทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการดำเนินธุรกิจขององค์กรชุมชนนั้น พบว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมธุรกิจชุมชนจะประกอบไปด้วย 3 หน่วยงานหลัก ได้แก่ ภาครัฐ หน่วยงานพัฒนา และภาคธุรกิจเอกชน โดยหน่วยงานภาครัฐจะเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมธุรกิจชุมชนทั้งในระดับนโยบายดังเช่นที่ปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาทักษะ และโอกาสทางเศรษฐกิจของชุมชนและครอบครัว ส่วนในระดับปฏิบัติการจะมุ่งเน้นในด้านการพัฒนาเทคนิค ทักษะของผู้ประกอบการ การสนับสนุนสินเชื่อ การส่งเสริมการรวมตัวของเกษตรกรให้เป็นองค์กรที่ดำเนินธุรกิจและการรวมตัวในรูปเครือข่าย เป็นต้น ส่วนบทบาทการส่งเสริมธุรกิจชุมชนของหน่วยงานพัฒนาและภาคธุรกิจเอกชนจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ บทบาทในการเป็นผู้ประสานงานระหว่างภาครัฐ ประชาชนและชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนการดำเนินธุรกิจขององค์กรชุมชน การสนับสนุนในเรื่องเงินยืมหรือสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ การสนับสนุนในด้านความรู้ วิชาการเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจเพื่อพัฒนาทักษะการบริหารจัดการด้านธุรกิจแก่องค์กรชุมชน

ผลการศึกษาในส่วนของปัญหาและปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการประกอบการธุรกิจขององค์กรชุมชน พบว่ามีประเด็นที่คล้ายคลึงกันดังนี้

-ด้านการผลิต มักจะประสบปัญหาการขาดแคลนวัตถุดิบ สินค้าขาดคุณภาพไม่ตรงตามมาตรฐาน

-ด้านการตลาด เกิดความไม่สมดุลระหว่างปริมาณสินค้าที่ผลิตได้กับปริมาณความต้องการของตลาด ไม่มีตลาดรองรับที่แน่นอน แหล่งที่ตั้งของตลาด หรือการกระจายสินค้ายังจำกัดอยู่ในท้องถิ่น

-ด้านการเงิน เงินทุนและสินเชื่อมีจำกัด ขาดหลักทรัพย์ค้ำประกันตามวงเงินที่สถาบันการเงินกำหนด

-ระบบบัญชีและการตรวจสอบควบคุมยังไม่ได้มาตรฐานขาดความน่าเชื่อถือในระบบการเงิน และบัญชีขององค์กร

-ขาดแคลนแรงงาน ระดับฝีมือของแรงงานค่อนข้างต่ำ

-ด้านการบริหารจัดการ ผู้นำและทีมบริหารงานองค์กรธุรกิจชุมชนขาดความสามารถและทักษะในการบริหารจัดการ ทั้งในด้านการผลิต การตลาด การเงินและการบัญชี การบริหารงานบุคคล

-ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม เนื่องจากธุรกิจขนาดย่อมโดยทั่วไปเป็นการประกอบการโดยบุคคลหรือเอกชนผู้เป็นเจ้าของ ในขณะที่ธุรกิจชุมชนเป็นการดำเนินการโดยกลุ่มหรือองค์กรของชุมชน ซึ่งต้องอาศัยการทำงานเป็นกลุ่ม เป็นทีม จึงต้องมีการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม อันจะมีผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการทำธุรกิจชุมชน

-ขาดการประสานความร่วมมืออย่างแท้จริงจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ และเกิดความเข้มแข็งในการบริหารจัดการ

-ขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ในการเป็นเจ้าของและดำเนินกิจกรรมในขั้นตอนต่าง ๆ

-นโยบายของรัฐยังไม่เอื้ออำนวย ทั้งในด้านภาษี ด้านสินเชื่อ ตลอดจนระบบโครงสร้างราชการ

*****

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาครั้งนี้สำเร็จด้วยดี โดยได้รับความช่วยเหลือจากหลายท่าน

คณะผู้ศึกษาขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยที่สนับสนุนงบประมาณ และจัดการประชุมกลุ่มนักวิจัย เพื่อให้คำปรึกษา แนะนำในการศึกษา

ในส่วนของการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้รับความกรุณาจากหลายท่านในหน่วยงานต่างๆ ขอขอบคุณ คุณสมจิตร ทิพย์ประภา คุณสุภาพ พงศ์สารคาม คุณพรรณทิพย์ เพชรมาก และขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งต่อคุณอรุณลักษณ์ - คุณสมชาย เหล็กเพชร คุณประสิทธิ์ มากวงศ์ คุณนิคม บุญเสริม คุณวิจิต ถิ่นวัฒนากุล และคุณศุภวรรณ ชนะสงคราม ที่มีความวิริยะ อุตสาหะ รวบรวมข้อมูลขององค์กรพัฒนาเอกชนในส่วนภูมิภาค จนมีผลทำให้การศึกษาในระยะเวลา 30 วันนี้นำไปใช้ได้

คณะผู้ศึกษา

บทนำ

แนวทางการพัฒนาโดยองค์กรประชาชนได้รับการยอมรับว่าเป็นกระบวนการสร้างพลังความสามารถในการแก้ไขปัญหาให้แก่ประชาชนได้เป็นอย่างดี แต่การทำงานกับองค์กรประชาชนก็ปรากฏว่ามีข้อจำกัดหลายประการ

ในระยะเวลาเกือบ 80 ปีที่ผ่านมา องค์กรประชาชนที่รู้จักกันในนามของสหกรณ์ประเภทต่าง ๆ และกลุ่มเกษตรกร ซึ่งเป็นสถาบันเกษตรกรยังขาดความเข้มแข็งที่จะดำเนินกิจกรรมทั้งทางเศรษฐกิจ และสังคม ได้อย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง ส่งผลให้เกษตรกรที่เป็นสมาชิกไม่ได้รับประโยชน์จากการรวมตัวกันอย่างเต็มที่ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ , 2538 , น.1) รวมทั้งไม่สามารถช่วยแก้ปัญหาความยากจนของสมาชิกได้มากนัก กิจกรรมส่วนใหญ่ยังจำกัดอยู่ในเรื่องปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ยเคมี และสารเคมี ที่ใช้ในการเกษตรและการขายผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นวัตถุดิบ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวมีความเสี่ยงสูง ยากที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ นอกจากนั้นกลุ่มและองค์กรประชาชนประเภทอื่น ทั้งในเมืองและชนบท ก็มักจะมีกิจกรรมด้านสวัสดิการและการพัฒนาผู้นำ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ ร้านค้า ธนาคารข้าว กลุ่มฌาปนกิจ แม้ว่าบางองค์กรจะมีกิจกรรมด้านเศรษฐกิจบ้าง ก็ปรากฏว่ายังไม่สามารถดำเนินงานให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกได้มากนักหรือหากองค์กรประชาชนในชนบท จะมีกิจกรรมนอกภาคเกษตรขึ้นบ้างบางกิจกรรม สมาชิกก็มักจะได้ผลตอบแทนต่ำ ไม่อาจตอบสนองต่อความต้องการได้เต็มที่ และไม่อาจช่วยให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีเพิ่มขึ้นได้เท่าที่ควร

จะเห็นได้ว่าแม้กิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรประชาชนจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชน แต่ส่วนมากก็เป็นเพียงกิจกรรมที่ช่วยบรรเทาปัญหาเร่งด่วนของประชาชน ในบางเรื่องเท่านั้น หากจะแก้ไขปัญหาความยากจนได้ ในระยะยาวก็ต้องมีทางเลือกที่หลากหลายมากกว่ากิจกรรมเดิม ๆ ซึ่งควรส่งเสริมองค์กรประชาชนให้สามารถปรับบทบาท และพัฒนากิจกรรมให้มีความหลากหลายรอบด้าน สามารถเป็นพลังของชุมชนได้อย่างแท้จริง จำเป็นที่องค์กรประชาชนต้องดำเนินกิจกรรมที่ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของสมาชิกได้มากขึ้น โดยเฉพาะการสร้างงานและรายได้ ทางเลือกที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ การประกอบธุรกิจขนาดย่อม หรือธุรกิจชุมชน ซึ่งเป็นธุรกิจที่ใช้ทุนน้อย และเทคโนโลยีที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน

ในปัจจุบันมีการส่งเสริมธุรกิจชุมชนมากขึ้น และมีรูปแบบที่หลากหลาย การสร้างและประมวลความรู้และบทเรียนต่าง ๆ ในการทำกิจกรรมของชุมชนตามแนวทางใหม่นี้ จะเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างยิ่ง แต่เนื่องจากธุรกิจชุมชนเป็นกิจกรรมที่เพิ่งเกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในระยะเวลาไม่นานนัก ผลการศึกษาในเรื่องดังกล่าวนี้ยังไม่มี ความชัดเจน อีกทั้งยังกระจัดกระจายอยู่ตามแหล่งต่าง ๆ ส่วนหนึ่งเป็นการบันทึกรายงานที่ใช้ประโยชน์

เฉพาะหน่วยงาน ไม่ได้มีการจัดหมวดหมู่และเผยแพร่ ในโอกาสที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้ประสานทีมงานนักวิจัยจากหน่วยงานและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เพื่อร่วมกันทำการศึกษาเรื่อง ธุรกิจชุมชนอย่างเป็นระบบนี้ การสำรวจสถานะความรู้เกี่ยวกับธุรกิจชุมชนทั้งจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยและกรณีศึกษาจากแหล่งต่าง ๆ จึงเป็นภารกิจเบื้องต้นที่สมควรดำเนินการก่อนการศึกษาในประเด็นต่าง ๆ โดยละเอียดต่อไป

การศึกษาในครั้งนี้เป็นเพียงการสำรวจสถานะความรู้ ในระยะเวลาสั้น ๆ เพียง 1 เดือน เพื่อทราบกรอบแนวคิด ของการทำธุรกิจชุมชนจากผลการศึกษา และงานวิจัยที่ได้มีการจัดทำไว้แล้ว ซึ่งจะเป็นพื้นฐานความรู้ให้แก่ักวิจัยที่จะได้นำไปกำหนดกรอบแนวคิด และประเด็นการศึกษาที่จะดำเนินการต่อไปได้ชัดเจนขึ้น

คณะผู้ศึกษาได้สำรวจเอกสารภายในหัวเรื่อง ธุรกิจชุมชน , ธุรกิจชนบท , ธุรกิจขนาดย่อม , อุตสาหกรรมขนาดย่อม , อุตสาหกรรมชนบท , อุตสาหกรรมชุมชน , Small business , Small enterprise , Small enterprenuer โดย เก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ ตำรา รายงานการวิจัย รายงาน กรณีศึกษาในหัวข้อเรื่องดังกล่าว ที่จัดทำหรือตีพิมพ์ในช่วงประมาณ 10 ปี ที่ผ่านมาเพราะยังมีความทันสมัยและใช้ประโยชน์ได้ นอกจากนี้งานธุรกิจชุมชนโดยองค์กรประชาชน ส่วนใหญ่ก็เพิ่งเริ่มดำเนินงานในระยะเวลาไม่เกิน 10 ปี ได้รวบรวมข้อมูลจากห้องสมุดของสถาบันการศึกษา และหน่วยงานที่ตั้งในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล รวมทั้งจากองค์กรพัฒนาเอกชน ในภูมิภาคต่าง ๆ

เนื้อหาของการศึกษา แบ่งออกเป็น 5 ส่วน คือ

1. แนวคิดและความหมายของธุรกิจชุมชน
2. โครงสร้าง ลักษณะการประกอบการและผลตอบแทน
  - ประเภท / จำนวน / ขนาด
  - ทุน
  - วัตถุดิบ
  - แรงงาน
  - การตลาดเทคโนโลยี
  - การบริหาร / จัดการ
  - ผลตอบแทนและการแบ่งปันผลประโยชน์
3. บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
4. ปัญหาและอุปสรรค
5. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลว

บทที่ 1

แนวคิดและความหมายของธุรกิจชุมชนและธุรกิจขนาดย่อม

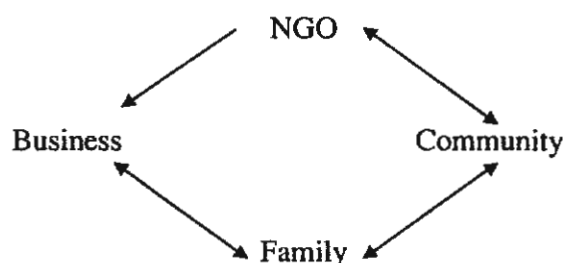
ธุรกิจชุมชน เกิดขึ้นจากการศึกษาสถานการณ์การพัฒนา ที่ผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายเห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับความเป็นธรรมจากผลของการพัฒนา เนื่องจากระบบเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ประชาชนส่วนใหญ่ถูกเอารัดเอาเปรียบ มีการแข่งขันกันสูง เร่งเร้าให้บริโภคกันอย่างเกินความจำเป็นซึ่งมีผลให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว ความสามารถในการพึ่งตนเองของประชาชนผู้เสียเปรียบมีน้อยลง ธุรกิจชุมชนจึงได้รับการเสนอให้เป็นทางเลือกเพื่อให้ประชาชนในชนบทหรือผู้ด้อยโอกาสได้มีโอกาสหารายได้เสริมเพื่อให้มีความสามารถในการพึ่งตนเองได้ และขณะเดียวกันก็จะได้เรียนรู้การทำธุรกิจโดยความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และธุรกิจเอกชน

การทำธุรกิจชุมชนหรือธุรกิจทางเลือก ถือเป็นการดำเนินธุรกิจ ซึ่งมีกิจกรรมทั้งที่เป็นการผลิตการบริการที่เกื้อกูล และเหมาะสมต่อวิถีชีวิต สังคม เศรษฐกิจ และระบบนิเวศของชุมชนที่แตกต่างไปในแต่ละท้องถิ่น และดำเนินการโดยองค์กรชุมชนที่เกิดจากการรวมตัวกันเป็นกลุ่มของชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่น โดยจัดตั้งเป็น “ องค์กรธุรกิจของชุมชน ” ให้สมาชิกทุกคนได้มีส่วนร่วมทั้งในการกำหนดทิศทาง การดำเนินกิจกรรม และการร่วมปฏิบัติงานในหน้าที่ที่ต่างกันไปตามความสามารถ และทักษะของแต่ละคนซึ่งจะทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินการโดยองค์กรธุรกิจของชุมชน มีความสอดคล้องกับความต้องการของคนส่วนใหญ่ในชุมชน ซึ่งเป็นสมาชิก โดยอยู่บนพื้นฐานของความจริงคือ มีความเหมาะสมและสอดคล้องต่อวิถีชีวิต ภูมิปัญญา สภาพเศรษฐกิจ สังคม และระบบนิเวศของชุมชน

(ขวัญสรวง อติโพธิ , อนุชาติ พวงสำลี บรรณาธิการ ,2538)

การกำหนดคำนิยาม หรือความหมายของธุรกิจชุมชนที่ปรากฏอยู่ในเอกสารการสัมมนา หรือผลการศึกษาต่าง ๆ มีดังนี้

Shieley Buzzard and Elsine Edgcomb (1992 , P.3) ได้กล่าวถึงบทบาทขององค์กรเอกชน ในการส่งเสริมการทำธุรกิจว่าเป็นหนทางที่จะบรรลุถึงการพัฒนาสังคมและชุมชน และเห็นว่าทั้งหน่วยงานพัฒนาเอกชน ธุรกิจ และชุมชน เป็นส่วนของกันและกัน ในลักษณะของ Integrated Whole

ธุรกิจชุมชน หมายถึง การรวมตัวกันของคนในชุมชนเป็นกลุ่มเกษตรกร สหกรณ์ หรือ ธุรกิจขนาดเล็กในชนบท เพื่อดำเนินการทางธุรกิจที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน ทั้งนี้จะต้อง มุ่งส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถปรับฐานคิดและวิถีคิด มุ่งเน้นการรวมกลุ่มเพื่อร่วมกันจัดการ อย่างครบวงจรทั้งการผลิต การแปรรูป และการตลาด

(ขวัญสรวง อติโพธิ , 2538 , น. 44)

ธุรกิจชุมชนหมายถึง

1.การผลิต การแปรรูป ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์มากที่สุด โดยไม่ ทำลายสภาวะแวดล้อม

2.การซื้อขาย แลกเปลี่ยน บริการ โดยกลุ่มชาวบ้านทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น และได้รับค่า ตอบแทนที่เป็นธรรม

3.การทำธุรกิจ โดยกลุ่มชาวบ้านเป็นเจ้าของและได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน

(มูลนิธิชุมชนอีสาน , 2539 , น.7)

การทำธุรกิจชุมชนต้องคำนึงถึง

- การเริ่มต้นต้องเริ่มจากการกำหนดชนิดของผลิตภัณฑ์ที่จะผลิต
- ศักยภาพของชุมชนในการผลิต และตัวสินค้าที่คาดว่าจะสามารถผลิตได้
- กำหนดตัวสินค้าที่จะผลิต และศึกษาถึงความเป็นไปได้
- คำนึงถึงศักยภาพในการผลิตของชาวบ้าน
- ผลิตจากสิ่งที่คิดว่าเป็นไปได้
- เน้นการประสานงาน (เอกสารสรุปความคิดเบื้องต้นในการทำโครงการธุรกิจชุมชน

ของมูลนิธิพัฒนาอีสาน)

นอกจากนี้ยังมีผู้เสนอข้อคิดเห็นเชิงเปรียบเทียบระหว่างธุรกิจแบบเดิม ธุรกิจแบบ ใหม่ หรือธุรกิจชุมชน ดังนี้ (มูลนิธิชุมชนอีสาน , 2539 , น.13)

1.ธุรกิจแบบเก่า (แบบเดิม) หรือ Market Economy เป็นธุรกิจที่ล้าหลัง และกำลัง จะตกยุคหมดสมัยไปแล้ว เพราะชาวบ้านเสียเปรียบมาก ชุมชนมีปัญหามาก สร้างความแตก แยก ความล่มสลายแก่ชุมชนชนบทและทำลายสิ่งแวดล้อมให้เสียหาย

2.ธุรกิจสมัยใหม่ คือ ธุรกิจชุมชนจะมีมิติแบบองค์รวมมากที่สุด และคำนึงถึงที่ เรียกว่า Social Economy ซึ่งคำนึงถึงด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม

Market Economy ธุรกิจแบบล่าหลัง		Social Economy ธุรกิจชุมชน
ชาวบ้านเสียเปรียบ	เศรษฐกิจ	Community Ecology Multiplier Equalization
ชุมชนมีแนวโน้มล่มสลาย	สังคม	Upholding Worker Owned Social Measures
	การเมือง	Participatory Activism Decision Making
สภาวะแวดล้อมเสื่อมโทรม	สิ่งแวดล้อม	Upholding Activism Environment Measures

ผลการศึกษาเกี่ยวกับธุรกิจชุมชนยังมีไม่มากนัก แต่เอกสารและผลการศึกษาเกี่ยวกับธุรกิจ/อุตสาหกรรม/การประกอบการ ขนาดเล็ก หรือขนาดย่อมได้แสดงความหมายไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

ธุรกิจขนาดย่อม หรือการค้าขนาดย่อม คือ กิจการที่คนทั่วไปสามารถทำได้ไม่ยาก ด้วยเงินทุนไม่มากนัก เจ้าของกิจการอาจเป็นผู้ดำเนินกิจการเอง โดยมีลูกจ้างช่วยประกอบกิจการด้วยเพียงไม่กี่คน (สมภพ เจริญกุล , 2525 , น. 16)

ธุรกิจขนาดย่อม หมายถึง ธุรกิจที่เป็นอิสระ มีเอกชนเป็นเจ้าของ ดำเนินการโดยเจ้าของเอง ไม่เป็นเครื่องมือของธุรกิจใด และไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของบุคคลอื่น หรือธุรกิจอื่น ๆ (วินิจ วีระยางกุล , 2532 , น. 1)

ธุรกิจขนาดย่อม (Small Business) หมายถึง ธุรกิจที่เป็นอิสระมีเอกชนเป็นเจ้าของ ดำเนินการโดยเจ้าของเอง ไม่เป็นเครื่องมือของธุรกิจใดและไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของบุคคลหรือธุรกิจอื่น (ดำรงค์ศักดิ์ ชัยสนิท , 2538 , น. 1)

การให้ความหมายของธุรกิจหรืออุตสาหกรรมขนาดย่อม ขนาดเล็กมักจะกำหนดโดยใช้หลักเกณฑ์ของปริมาณเงินทุน และจำนวนพนักงานหรือลูกจ้าง

สถาบันให้ความสนับสนุนแนะนำปรึกษา และช่วยเหลือด้านการบริหาร การเงิน และการตลาดแก่กิจการขนาดย่อมของสหรัฐอเมริกา The small Business Administration (SBA) ได้ให้นิยามของธุรกิจขนาดย่อมสำหรับกิจการค้าทุกประเภท ไว้ดังนี้

1. กิจการอุตสาหกรรม (การผลิต) ขนาดย่อม หมายถึง กิจการที่มีคนงาน (โดยเฉลี่ย) ไม่เกิน 250 คน

2. กิจการอุตสาหกรรมผลิตเครื่องใช้ภายในบ้านที่มีคนงานไม่เกิน 500 คน

3.กิจการค้าส่งขนาดย่อม หมายถึง กิจการที่มียอดขายสุทธิไม่เกิน 500,000 เหรียญสหรัฐต่อปี

4.กิจการค้าปลีกขนาดย่อมและธุรกิจบริการ ที่มีกำไรน้อยกว่าปีละ 50,000 เหรียญสหรัฐ

5.กิจการรับเหมาก่อสร้าง มีรายได้ไม่เกิน 5 ล้านบาทเหรียญสหรัฐต่อปี
(ดำรงศักดิ์ ชัยสนิท , 2538 ,น. 2)

สำนักงานธุรกิจอุตสาหกรรมขนาดย่อม ได้ให้นิยามของธุรกิจขนาดย่อมว่า อุตสาหกรรมที่มีทรัพย์สินถาวร (Fixed assets)หรือเงินทุนจดทะเบียน (Registered capital) ไม่เกิน 5 ล้านบาท

อุตสาหกรรมขนาดย่อม หมายถึง อุตสาหกรรมที่มีเงินลงทุนน้อยและมีคนงานน้อยกว่าอุตสาหกรรมขนาดกลาง และขนาดใหญ่ และการดำเนินงานก็ไม่มีแผนแบ่งเป็นแผนก ๆ ซึ่งมีหน้าที่โดยเฉพาะ

อุตสาหกรรมขนาดย่อม หมายถึง อุตสาหกรรมที่มีเงินลงทุนน้อย และมีคนงานไม่เกิน 50 คน และการดำเนินงานก็ไม่มีแผนแบ่งเป็นแผนก ๆ ซึ่งมีหน้าที่โดยเฉพาะ
(สังคม สุวรรณรัตน์ และจิรพร ศรีวัฒนากุลกิจ , มปป 3)

องค์การ หน่วยงานและนักวิชาการไทย ได้ให้ความหมายของอุตสาหกรรมขนาดย่อมดังนี้

สำนักงานธนากิจอุตสาหกรรมขนาดย่อม กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม

อุตสาหกรรมขนาดย่อม หมายถึง อุตสาหกรรมที่มีเงินทุนจดทะเบียน (Registered capital) หรือทรัพย์สินถาวร (Fixed assets) ไม่เกิน 10 ล้านบาท

กองบริหารอุตสาหกรรม กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม
อุตสาหกรรมขนาดย่อม หมายถึง อุตสาหกรรมสมัยใหม่ที่มีเจ้าของเป็นผู้ดำเนินงาน ไม่มีการแบ่งงานโดยเฉพาะ และมีคนงานไม่เกิน 50 คน หรือมีเงินทุนจดทะเบียน (Registered Capital) หรือ ทรัพย์สินถาวร (Fixed Assets) ไม่เกิน 2 ล้านบาท
(ผุสดี รุมาคม , 2537 ,น. 3 - 4)

บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (IFCT)

อุตสาหกรรมขนาดย่อม คือ กิจการอุตสาหกรรมที่ลงทุนในทรัพย์สินถาวร (ไม่รวมเงินทุนหมุนเวียน) รวมกันไม่เกิน 20 ล้านบาท และต้องการเงินกู้ระยะยาวจากบริษัทฯ ไม่น้อยกว่า 5 ล้านบาท แต่ไม่เกิน 10 ล้านบาทสำหรับกิจการใหม่ และไม่น้อยกว่า

2 แสนบาท แต่ไม่เกิน 10 ล้านบาทสำหรับกิจการ ขยายงานโดยโครงการขยายงานจะต้องมี
ทรัพย์สินถาวรก่อนขยายงานไม่เกิน 20 ล้านบาท

กองทุนประกันสินเชื่ออุตสาหกรรมขนาดย่อม

อุตสาหกรรมขนาดย่อม

- 1.เป็นกิจการที่มีทรัพย์สินถาวรสุทธิรวมกันไม่เกิน 10 ล้านบาท ณ.วันที่ยื่นขอสินเชื่อ
- 2.ขอกู้จากธนาคารพาณิชย์ หรือบริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
(IFCT) รายใดรายหนึ่งในวงเงินสินเชื่อรวมกันขั้นต่ำ 2 แสนบาท และขั้นสูงสุดไม่เกิน 5
ล้านบาท กรณีที่ประกอบการอยู่แล้ว วงเงินดังกล่าวให้รวมถึงสินเชื่อที่มีอยู่เดิมด้วย

คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI)

อุตสาหกรรมขนาดย่อม จะต้องมียุทธศาสตร์ 2 - 20 ล้านบาท และมีคนงานระหว่าง
50 - 150 คน

กรมแรงงาน

อุตสาหกรรมจะต้องมีคนงานน้อยกว่า 149 คน

ธนาคารแห่งประเทศไทย

กิจการอุตสาหกรรมขนาดย่อม คือ กิจการที่ผลิตสินค้าเพื่อส่งเสริมการพัฒนา
เศรษฐกิจที่มีทรัพย์สินถาวรสุทธิไม่เกิน 10 ล้านบาท และธนาคารแห่งประเทศไทยเห็นสมควร
ส่งเสริม

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI)

ธุรกิจขนาดย่อม หมายถึง ธุรกิจที่

- 1.มีคนงานระหว่าง 10 - 49 คน
- 2.มีทรัพย์สินถาวรสุทธิ (Net Fixed Assets) ระหว่าง 1 - 10 ล้านบาท

การประชุมนักบัญชีทั่วประเทศครั้งที่ 10/2530

ธุรกิจขนาดย่อม (Small Business) โดยให้ความหมายรวมถึง

- 1.เกษตรกรรม
- 2.การให้บริการ
- 3.พาณิชย์กรรม

4.อุตสาหกรรม

โดยมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาว่าธุรกิจใดควรจะถือเป็นธุรกิจขนาดย่อม ดังนี้

	เกษตรกรรม	ให้บริการ	พาณิชย์กรรม	อุตสาหกรรม
1. ทุน (ไม่เกิน - ล้านบาท)	10	5	10	20
2. รายได้รวม / ปี (ไม่เกิน - ล้านบาท)	50	20	50	100
3. ทรัพย์สินรวม (ไม่เกิน - ล้านบาท)	20	10	20	50
4. จำนวนพนักงาน (ไม่เกิน - คน)	ไม่กำหนด	100	30	50

การเปรียบเทียบหลักเกณฑ์ในการกำหนดขนาดของธุรกิจขนาดย่อมในทัศนะของนักบัญชีและนักวิชาการ

	ยอดขาย/ปี (ล้านบาท)	ทรัพย์สินรวม (ล้านบาท)	จำนวนพนักงาน (คน)	เงินทุน (ล้านบาท)
นักบัญชี	25	20	50	8
นักวิชาการ	32.5	50	28	7.5

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ธุรกิจขนาดย่อม หมายถึง ธุรกิจที่มีลักษณะ ดังนี้

1. มีทุนจดทะเบียนไม่เกิน 1 ล้านบาท
2. มียอดขายไม่เกิน 50 ล้านบาท
3. เจ้าของกิจการบริหารงานด้วยตนเองแบบวันต่อวัน
4. มีสินค้าหลักรายการเดียว หรือไม่มีสินค้าหลักเลย

ดร.แสงและคณะ

อุตสาหกรรมขนาดย่อม หมายถึง อุตสาหกรรมที่มีคนงาน 10 - 49 คน

องค์การความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น (JICA)

อุตสาหกรรมขนาดย่อม คือ กิจการอุตสาหกรรมที่มีการจ้างแรงงานไม่เกิน 49 คน หรือมีสินทรัพย์ถาวรไม่เกิน 10 ล้านบาท

บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมขนาดย่อม (บอย.)

อุตสาหกรรมขนาดย่อม หมายถึง อุตสาหกรรมที่มีสินทรัพย์ถาวรสุทธิไม่เกิน 20 ล้านบาทและมีวงเงินกู้ทุกประเภทรวมกันไม่เกิน 10 ล้านบาท

บริษัทประกันสินเชื่ออุตสาหกรรมขนาดย่อม (บสย.)

อุตสาหกรรมขนาดย่อม หมายถึง อุตสาหกรรมที่มีสินทรัพย์ถาวรสุทธิไม่เกิน 20 ล้านบาท มีวงเงินกู้ทุกประเภทรวมกันไม่เกิน 20 ล้านบาทและวงเงินค้ำประกันไม่เกินครึ่งหนึ่งของสินเชื่อรวมและไม่เกิน 5 ล้านบาท (หกทัย สุขยิ่ง , 2538 , น. 8 - 10)

คณะวิจัยเรื่องอุตสาหกรรมขนาดย่อม และขนาดกลางในประเทศไทย

อุตสาหกรรมขนาดย่อม หมายถึง อุตสาหกรรมที่มีคนงาน 10 - 49 คน (ดำรงค์ศักดิ์ ชัยสนธิ , 2538 , น. 2)

การประกอบการอุตสาหกรรมในครัวเรือน หมายถึง การผลิตผลิตภัณฑ์ที่กระทำกันภายในบริเวณที่พักอาศัยซึ่งรวมถึงโรงครัว โรงรถ และบริเวณอาคารด้วย โดยมีหัวหน้าครัวเรือน หรือสมาชิกในครัวเรือนส่วนบุคคลเป็นผู้ดำเนินกิจการดังกล่าว ทั้งนี้อาจมีการจ้างลูกจ้างหรือไม่ก็ได้ และงานที่ทำนั้นไม่คำนึงถึงว่าทำด้วยมือหรือเครื่องจักร (สำนักงานสถิติแห่งชาติ , 2536)

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ได้ให้คำนิยามไว้ในหนังสือคู่มือผู้ลงทุนอุตสาหกรรมว่า อุตสาหกรรมขนาดย่อม หมายถึง อุตสาหกรรมที่มีคนงานไม่เกิน 50 คน หรือมีเงินทุนจดทะเบียนหรือทรัพย์สินถาวรไม่เกิน 2 ล้านบาท (ดำรงค์ศักดิ์ ชัยสนธิ , 2538 , น. 3)

กองบริการอุตสาหกรรม กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ให้ความหมายไว้ว่า อุตสาหกรรมขนาดย่อม หมายถึง อุตสาหกรรมใหม่ที่มีเจ้าของเป็นผู้ดำเนินงาน ไม่มีการแบ่งงานโดยเฉพาะ (ดำรงค์ศักดิ์ ชัยสนธิ , 2538 , น. 3)

ในต่างประเทศได้มีการให้นิยามไว้ต่าง ๆ กัน แต่ส่วนใหญ่ก็กำหนดโดยปริมาณของทุนและจำนวนพนักงาน

ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้ให้คำจำกัดความของธุรกิจขนาดย่อม โดยถือเอาหลักรายได้จากการขายและหลักจำนวนพนักงานประกอบกัน เช่น

1. กิจการค้าปลีก (Retailing) ถือเป็นธุรกิจขนาดย่อมเมื่อมีปริมาณขายหรือรายได้ไม่เกิน 2 - 7.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของกิจการค้าปลีก
2. กิจการบริการ (Services) ถือเป็นธุรกิจขนาดย่อมเมื่อมีรายได้ไม่เกิน 2 - 8 ล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของธุรกิจบริการ
3. ธุรกิจค้าส่ง (Wholesaling) ถือเป็นธุรกิจขนาดย่อมเมื่อมีรายได้ไม่เกิน 9.5 - 22 ล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของกิจการ
4. ธุรกิจการเกษตรกรรม (Agriculture) ถือเป็นธุรกิจขนาดย่อมเมื่อมีรายได้ไม่เกิน 1 ล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี
5. ธุรกิจรับเหมาก่อสร้าง (General Trade Construction) ถือเป็นธุรกิจขนาดย่อมเมื่อมีรายรับโดยเฉลี่ยไม่เกิน 9.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี สำหรับระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา
6. ธุรกิจรับเหมาก่อสร้างชนิดพิเศษ (Special Trade Construction) ถือเป็นธุรกิจขนาดย่อม เมื่อมีรายได้โดยเฉลี่ยไม่เกิน 1 หรือ 2 ล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี สำหรับระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของธุรกิจก่อสร้างนั้น ๆ
7. ธุรกิจการผลิต (Manufacturies) ถือเป็นธุรกิจขนาดย่อมเมื่อมีการจ้างงานระหว่าง 250 - 1,500 คน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของกิจการการผลิต (วินิจ วีรยางกูล , 2532 : 2 - 3)

The Committee for Economic Development (CED) ของสหรัฐอเมริกา ได้ให้ความหมายของธุรกิจขนาดย่อมไว้ว่า เป็นธุรกิจที่มีลักษณะอย่างน้อยที่สุด 2 ประการจากลักษณะ 4 ประการ ดังต่อไปนี้

1. การบริหารงานเป็นอิสระ เจ้าของเป็นผู้บริหารงานเอง
2. บุคคลคนเดียวหรือกลุ่มคนเพียงไม่กี่คนเป็นผู้จัดหาเงินทุนและเป็นเจ้าของธุรกิจ
3. ขอบเขตการดำเนินงานอยู่ในท้องถิ่นเป็นส่วนมาก พนักงานและเจ้าของอาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน แต่ตลาดของสินค้าหรือบริการไม่จำเป็นต้องอยู่ในท้องถิ่นนั้นก็ได้
4. ธุรกิจมีขนาดเล็กเมื่อเปรียบเทียบกับธุรกิจขนาดใหญ่ที่สุดในกลุ่มธุรกิจประเภทเดียวกัน หลักเกณฑ์ที่ใช้วัดอาจจะเป็นจำนวนพนักงาน ยอดขาย หรือทรัพย์สิน
5. ในแง่การแบ่งงานกันทำ (Division of Labour) ลักษณะของอุตสาหกรรมขนาดเล็กมีลักษณะขาดการแบ่งงานกันทำในการบริหาร (Relatively Little Specialization in Management) ลักษณะนี้เรียกว่า เจ้าของจะดำเนินการเองทุกอย่างถ้าอุตสาหกรรมยังเล็กมาก

ในอุตสาหกรรมนั้นอาจมีบุคคลเพียงคนเดียวเป็นผู้ทำงาน แต่บางแห่งมีคนทำงานตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป คือนอกจากมีเจ้าของซึ่งทำหน้าที่ผู้จัดการด้วยตนเองแล้วอาจจะจ้างพนักงานมาจ้างอีก 2 - 3 คน

6. ในแง่การติดต่อประสานงานมีลักษณะใกล้ชิดกัน (Close Personal Contacts) ไม่ว่าการติดต่อภายในหรือการติดต่อภายนอก คือการทำงานภายในอุตสาหกรรม แต่ละคนก็ติดต่อประสานงานกันอย่างใกล้ชิด เพราะมีคนและงานเป็นจำนวนไม่มากนัก ส่วนการติดต่อภายนอกนั้น เช่นการติดต่อกับลูกค้าที่มาซื้อผลิตภัณฑ์ของอุตสาหกรรมไปจำหน่ายก็สะดวกรวดเร็ว เพราะติดต่อกับเจ้าของหรือผู้จัดการเองโดยตรง ไม่ต้องผ่านพนักงานขายหรือคนอื่น ๆ อีกหลายคนซึ่งจะก่อให้เกิดความล่าช้ามาก

7. ลักษณะการจัดหาทุนและเงินทุน เพื่อเปิดสินเชื่อกับธนาคารหรือสถาบันการเงินต่าง ๆ เนื่องจากมีเครดิตที่ยังไม่ดีพอ ดังนั้นการจัดหาทุนและการเพิ่มทุนนั้นควรจะเริ่มทำเมื่อกิจการมีฐานะทางการเงินดีพอประมาณ เพื่อให้เครดิตดีขึ้นจนสามารถที่จะนำไปค้าประกันในการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินต่าง ๆ ได้อย่างคล่องตัว แต่ถ้าหากอุตสาหกรรมขนาดเล็กจัดตั้งขึ้นมาแบบธุรกิจประเภทห้างหุ้นแล้วปัญหาเหล่านี้ก็ง่ายขึ้นเพราะมีหุ้นส่วนช่วยเหลือในการเพิ่มทุน (โชติรัศ ชวนิตย์ และคณะ , 2538)

ประเทศเนปาล

ได้ให้คำนิยามของอุตสาหกรรมขนาดย่อมไว้ว่า จะต้องมียอดเงินลงทุนในโรงงานและอุปกรณ์มากกว่า 200,000 รูปี หรือ มีสินทรัพย์ถาวรไม่เกิน 2 ล้านบาท

ประเทศนิวซีแลนด์

ได้ให้คำนิยามของอุตสาหกรรมขนาดย่อมไว้ว่า เป็นอุตสาหกรรมที่มีจำนวนคนงานน้อยกว่า 50 คน (หลุทัย สุขยิ่ง , 2538 , น. 9)

ประเทศมาเลเซีย

ธนาคารได้ให้คำจำกัดความของธุรกิจขนาดย่อมว่า หมายถึง ธุรกิจที่ได้จดทะเบียนด้วยทรัพย์สิน สุทธิไม่เกิน 500,000 เหรียญมาเลเซีย หรือในกรณีของบริษัท ผู้ถือหุ้นรวมกันไม่เกิน 500,000 เหรียญมาเลเซีย

ประเทศสิงคโปร์ ศาสตราจารย์ เอช ดี ฟอง ได้ใช้เกณฑ์ของการจัดตั้งว่า ธุรกิจขนาดย่อม หมายถึง ธุรกิจที่มีคนงานน้อยกว่า 100 คน (ชาญชัย อาจินสมาจาร , 2536 , น. 2)

บังคลาเทศ

อุตสาหกรรมขนาดย่อม หมายถึง กิจการอุตสาหกรรมที่มีทรัพย์สินถาวรไม่เกิน 25 แลค (ประมาณ 6 ล้านบาท)

ไต้หวัน

อุตสาหกรรมขนาดย่อม หมายถึง กิจการอุตสาหกรรมที่มีทุนจดทะเบียน NT 5 ล้าน (ประมาณ 2.6 ล้านบาท) และทรัพย์สินทั้งสิ้นต่ำกว่า NT 20 ล้าน (ประมาณ 10.4 ล้านบาท) หรือกิจการที่มีทุนจดทะเบียนต่ำกว่า NT 5 ล้าน และมีการจ้างงาน

- 300 คน หรือต่ำกว่าสำหรับ อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ เสื้อผ้าสำเร็จรูป และรองเท้า
- 200 คน หรือต่ำกว่า สำหรับอุตสาหกรรมอาหาร
- 100 คน หรือต่ำกว่า สำหรับอุตสาหกรรมอื่น ๆ

นอกจากนี้ กิจการคมนาคม การขนส่ง และบริการที่มีคนงานต่ำกว่า 50 คน และมียอดขายต่อปี NT 5 ล้าน หรือต่ำกว่าถือว่าเป็นธุรกิจขนาดย่อม

ฮ่องกง

อุตสาหกรรมขนาดย่อม หมายถึง กิจการโรงงานที่มีการจ้างงานไม่เกิน 200 คน และมีทุนของผู้ประกอบการไม่เกิน 1 ล้านเหรียญฮ่องกงหรือประมาณ 4 ล้านบาท

อินเดีย

อุตสาหกรรมขนาดย่อม หมายถึง กิจการอุตสาหกรรมที่มีการลงทุนไม่เกิน 750,000 รูปี หรือประมาณ 1.9 ล้านบาท โดยไม่คำนึงถึงขนาดการจ้างงานถือว่าเป็นอุตสาหกรรมขนาดย่อม

ญี่ปุ่น

อุตสาหกรรมขนาดย่อม หมายถึง กิจการผลิต เหมืองแร่ และการขนส่งที่มีการจ้างงานไม่เกิน 300 คน หรือมีทุนไม่เกิน 50 ล้านเยน กิจการค้าหรือการให้บริการที่มีการจ้างงานไม่เกิน 50 คน หรือมีทุนไม่เกิน 10 ล้านเยน

มาเลเซีย

อุตสาหกรรมขนาดย่อม หมายถึง กิจการอุตสาหกรรมที่มีการลงทุนในที่ดิน อาคาร โรงงาน เครื่องจักร และอุปกรณ์ประมาณ 250,000 เหรียญมาเลเซีย หรือประมาณ 2 ล้านบาท โดยไม่คำนึงถึงขนาดการจ้างงาน

ฟิลิปปินส์

อุตสาหกรรมขนาดย่อม หมายถึง กิจการอุตสาหกรรมที่เจ้าของหรือผู้จัดการไม่ได้เกี่ยวข้องในการผลิตโดยตรงแต่ปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ในการกำหนดแนวทางและเป็นผู้นำของกิจการโดยปราศจากความช่วยเหลือเฉพาะอย่าง ในทางปฏิบัติ หมายถึง กิจการที่มีคนงานต่ำกว่า 100 คน หรือมีทรัพย์สินรวมทั้งสิ้นไม่เกิน 1 ล้านเปโซ หรือประมาณ 2.8 ล้านบาท

สิงคโปร์

ไม่มีคำจำกัดความที่เป็นทางการ ในทางปฏิบัติถือว่ากิจการอุตสาหกรรมที่มีการจ้างงานต่ำกว่า 50 คน หรือมีทุน (ไม่นับอาคาร ที่ดิน) ต่ำกว่า 250,000 เหรียญสิงคโปร์ หรือประมาณ 2 ล้านบาทถือว่าเป็นอุตสาหกรรมขนาดย่อม (ผุสดี รุมาคม , 2537 , น. 4 - 10)

จากความหมายของธุรกิจขนาดย่อมดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าความหมายส่วนใหญ่เป็นการอธิบายลักษณะธุรกิจขนาดย่อม โดยใช้หลักเกณฑ์ในการพิจารณาจากขนาดของเงินลงทุน และจำนวนแรงงานในการประกอบการ ซึ่งหากจะนำมาพิจารณาถึงลักษณะของธุรกิจชุมชนจะมีจุดเน้นที่แตกต่างจากธุรกิจโดยทั่วไป ในแง่ที่ธุรกิจชุมชนจะเป็นการประกอบการร่วมกันของคนในชุมชน โดยชุมชนเป็นเจ้าของกิจการ และเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ตลอดจนมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์จากการประกอบการนั้น

บทที่ 2

โครงสร้าง ลักษณะของการประกอบการและผลตอบแทน

ในการพิจารณาถึงโครงสร้าง ลักษณะการประกอบการและผลตอบแทนของธุรกิจชุมชน เปรียบเทียบกับธุรกิจขนาดเล็ก หรือธุรกิจขนาดย่อม อาจกล่าวได้ว่าลักษณะโดยทั่วไปของธุรกิจขนาดย่อม จะเป็นธุรกิจซึ่งต้องการเงินลงทุนจำนวนไม่มากนัก โดยมุ่งที่จะผลิตสินค้าหรือบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดในท้องถิ่น มักจะดำเนินงานโดยเจ้าของคนเดียว หรืออาศัยการช่วยเหลือจากครอบครัว ส่วนใหญ่แล้วเทคโนโลยีที่ธุรกิจขนาดย่อมใช้จะเป็นเทคโนโลยีในระดับต่ำ หรือมีการใช้น้อย เมื่อเปรียบเทียบกับธุรกิจขนาดใหญ่ (สุวัฒน์พัฒนาไพบูลย์ , 2528 ,น. 226 -242) หรืออาจกล่าวได้ว่า การประกอบการขนาดย่อมมีลักษณะที่สำคัญ ดังต่อไปนี้ (Netherlands Development Cooperation, 1988)

1.การประกอบการขนาดย่อมไม่ได้แยกอย่างเด็ดขาดจากส่วนอุตสาหกรรม หากแต่มีการแข่งขันในตลาดผู้บริโภคกับการประกอบการขนาดใหญ่

2.ผลผลิตส่วนใหญ่เป็นฤดูกาล หรือผลิตเพียงแคเป็นรายไตรมาส

3.เนื่องจากมีธุรกิจขนาดย่อมอยู่มาก การแข่งขันกันจึงสูง ซึ่งทำให้ดัชนีของ Efficiency สูงด้วย

4.ธุรกิจขนาดเล็กโดยทั่วไป เป็นธุรกิจครอบครัวที่สมาชิกของครอบครัวและลูกจ้างทำงานด้วย

5.เจ้าของกิจการส่วนน้อยสามารถกู้ยืมเงินจากสถาบันทางการเงินได้

ลักษณะการประกอบการของธุรกิจขนาดย่อมดังกล่าว มีความคล้ายคลึงกับการอธิบายถึงคุณสมบัติของธุรกิจขนาดย่อม ซึ่งจะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติอย่างน้อย 2 ใน 4 ของคุณสมบัติ ต่อไปนี้ (สมภพ เจริญกุล 2525 ,น. 16-18)

1.ผู้บริหารกิจการต้องเป็นตัวของตัวเองไม่ขึ้นอยู่กับใคร โดยปกติแล้วตัวผู้จัดการจะเป็นเจ้าของกิจการเอง

2.ทุนเงินเชื่อ และเจ้าของกิจการถือโดยคน ๆ เดียว หรือกลุ่มคนเพียงไม่กี่คน

3.พื้นที่ดำเนินงานโดยส่วนใหญ่แล้วจะอยู่ในท้องถิ่น คนงานและเจ้าของกิจการมักอยู่ในละแวกเดียวกัน แต่ตลาดไม่จำเป็นต้องอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ

4.ขนาดของกิจการ เกี่ยวกับขนาดของกิจการในธุรกิจชนิดนั้นต้องเล็กเมื่อเทียบกับกิจการที่ใหญ่ที่สุดในสาขา (Field) เดียวกัน ซึ่งอาจวัดได้ในรูปของยอดขาย จำนวนคนงาน หรือสิ่งอื่น ๆ ที่สามารถเปรียบเทียบกันได้

นอกจากการอธิบายถึงลักษณะการประกอบการของธุรกิจขนาดย่อมดังกล่าวแล้วยังมีการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะการประกอบการของหมู่บ้านในชนบท ใน 2 ประเด็น กล่าวคือ (ชัยยุทธ์ ปัญญสวัสดิ์สิทธิ และสกันธ์ วรรณวิวัฒนา , 2533)

1. ลักษณะการประกอบการ

- เป็นกิจการในครัวเรือน ซึ่งอยู่ภายใต้การจัดการและการตัดสินใจของหัวหน้าครัวเรือน หรือของภรรยา การจัดสรรแรงงานเพื่อทำการผลิตอุตสาหกรรมในครัวเรือน มักเกี่ยวข้องกับการผลิตทางการเกษตรของครัวเรือน

- การรับจ้างทำการผลิตในครัวเรือน (Subcontracting) วิธีการคือ กิจการหลักในเมือง จะว่าจ้างหรือมอบหมายให้ครัวเรือนในหมู่บ้านทำชิ้นส่วนของผลิตภัณฑ์ให้กับกิจการหลักในเมือง โดยกิจการในเมืองได้จัดหาวัตถุดิบ อุปกรณ์บางอย่างตลอดจนให้คำแนะนำในด้านการผลิต (รูปแบบของสินค้า เมื่อผลิตเสร็จและมีการส่งมอบ ครัวเรือนจะได้รับค่าตอบแทนตามจำนวนผลงานที่ผลิตได้)

2. การผลิต

รูปแบบการผลิตของอุตสาหกรรมในหมู่บ้านแตกต่างกันไปตามผลิตภัณฑ์ ขบวนการผลิต และวัตถุดิบที่ใช้

- การผลิต การจ้างงานและการจำหน่าย เปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาล การผลิตและการขายเพิ่มสูงขึ้นในช่วงที่มีการผลิตทางการเกษตรน้อย แต่การผลิตและการขายลดลงในช่วงฤดูกาลเพาะปลูกและฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 4 ประการ คือ

ก. การผลิตทางการเกษตร ในฤดูแล้งเมื่อการผลิตทางการเกษตรลดลงแรงงานในครัวเรือน แรงงานหญิงจะหันไปทำกิจกรรมทอผ้าไหมทอผ้าฝ้าย

ข. วัตถุดิบ ที่ใช้ในการผลิตส่วนมากเป็นวัตถุดิบที่มาจากธรรมชาติ หรือผลผลิตจากการเกษตร ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการผลิตได้บางส่วน

ค. อุปสงค์สำหรับผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมมักจะสูงขึ้นในช่วงฤดูแล้ง รายได้เป็นเงินสดของครอบครัวมักจะสูงขึ้นหลังฤดูการเก็บเกี่ยว เพราะมีการขายพืชผล ในฤดูแล้งการคมนาคมก็ดีขึ้น ทำการซื้อขายติดต่อสะดวกมากขึ้น

ง. สภาพดินฟ้าอากาศ ไม่เหมาะสมกับการผลิตอุตสาหกรรมบางประเภท เช่น ความชื้นของอากาศ

กล่าวโดยสรุป การประกอบการของธุรกิจชุมชน หรือธุรกิจขนาดย่อม จะมีลักษณะดังนี้

1. เป็นธุรกิจที่ดำเนินการโดยคน ๆ เดียว หรือครอบครัว หรือกลุ่มคนจำนวนหนึ่ง และค่อนข้างมีอิสระในการตัดสินใจในการบริหารจัดการ

2. จำนวนเงินลงทุนไม่มากนัก ส่วนมากเป็นการลงทุนโดยเจ้าของกิจการหรือกลุ่มคนผู้เข้าร่วมกิจการ เนื่องจากขีดจำกัดในการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงิน

3.ลักษณะการผลิต และวัสดุที่ใช้ในการผลิตส่วนใหญ่ได้มาจากธรรมชาติหรือเป็นวัตถุดิบภายในท้องถิ่น

4.ใช้เทคโนโลยีในการผลิตค่อนข้างน้อย ส่วนใหญ่เป็นเทคโนโลยีขั้นพื้นฐานอย่างง่าย ๆ

5.ขนาดของกิจการค่อนข้างเล็ก ทั้งนี้เนื่องจากปริมาณการขายน้อย จำนวนคนงานมีไม่มาก ผลตอบแทนต่ำ

เพื่อให้เกิดความชัดเจนในลักษณะการประกอบการของธุรกิจขนาดย่อม หรือธุรกิจชุมชน สามารถอธิบายรายละเอียดในแต่ละประเด็นของลักษณะการประกอบการ ดังรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ประเภทของการประกอบการ
2. เงินทุนในการประกอบการ
3. วัตถุดิบ
4. แรงงาน
5. การตลาด
6. ความรู้ / เทคโนโลยี
7. การบริหาร จัดการ
8. ผลประโยชน์ และการแบ่งปันผลประโยชน์

ประเภทของการประกอบการ

ในการจัดการแบ่งประเภทของธุรกิจขนาดเล็ก / ธุรกิจขนาดย่อม หรือธุรกิจชุมชน ได้มีการจัดแบ่งประเภทของธุรกิจไว้ในหลายลักษณะ คือ ผุสดี รุมาคม (2537 ,น. 10-12) แบ่งประเภทของธุรกิจขนาดย่อม เป็น 3 ประเภท ได้แก่

1.ธุรกิจการผลิตหรืออุตสาหกรรม เป็นธุรกิจที่ได้รับวัตถุดิบในลักษณะหนึ่ง หลังจากการแปรรูปวัตถุดิบแล้วธุรกิจจะจำหน่ายเป็นสินค้าในลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไป

2.ธุรกิจการค้าหรือพาณิชย์กรรม เป็นธุรกิจที่มีเป็นจำนวนมากกว่าธุรกิจประเภทอื่น ๆ เช่น ร้านค้าปลีก

3.ธุรกิจให้บริการ เช่น ร้านตัดผม ช่างซ่อมนาฬิกา ช่างซ่อมแซมเครื่องโลหะ นักบัญชี หรือที่ปรึกษาทางธุรกิจ

วินิจ วีรยางกูร (2532 , น. 4-5) ได้จัดแบ่งประเภทของธุรกิจตามลักษณะของการดำเนินการออกเป็น 5 ประเภท คือ

1.ธุรกิจที่ประกอบการผลิต (Manufacturing) ผลผลิตของธุรกิจประเภทนี้มักจะ เป็นในรูปของสินค้า เพื่อการอุปโภคบริโภค (Consumer) และสินค้าของผู้ผลิต (Producer goods)

2.ธุรกิจการค้าส่ง (Wholesaling) ผู้ค้าส่งเป็นคนกลางระหว่างผู้ผลิตและผู้ค้าปลีก โดยปกติผู้ค้าส่งมักจะรับซื้อสินค้าจากผู้ผลิตหลายราย

3.ธุรกิจการค้าปลีก (Retailing) ผู้ค้าปลีกปกติจะซื้อสินค้าจากผู้ผลิตหรือผู้ค้าส่ง และนำออกขายให้แก่ผู้บริโภคโดยตรง

4.ธุรกิจที่เสนอบริการ (Services) ผู้ประกอบการประเภทนี้เสนอบริการต่าง ๆ ให้แก่ ผู้ผลิต ผู้ค้าส่ง ผู้ค้าปลีก และผู้บริโภคบริโภค เช่น ธุรกิจประเภทสำนักงาน ทนายความ สำนักงานตรวจสอบบัญชี สำนักงานวิจัยธุรกิจ บริการรถเช่า และอื่น ๆ

5.ธุรกิจก่อสร้าง (Construction) คือ ธุรกิจที่ให้บริการในรูปของการรับเหมาก่อสร้างอาคารบ้านเรือนและสาธารณูปโภคต่าง ๆ

การสัมมนาเพื่อสำรวจศักยภาพของการเชื่อมโยงกับธุรกิจ เพื่อส่งเสริมการประกอบการขนาดย่อมในอาฟริกา ที่กรุงอัมสเตอร์ดัม ประเทศเนเธอร์แลนด์ วันที่ 28-29 มิถุนายน 2536 นั้น มีการกำหนดหลักการเป็นแนวทางในการสัมมนา 3 ประการ คือ 1) เป็นเรื่องธุรกิจขนาดย่อมในประเทศอาฟริกา 2) การเชื่อมโยงกิจกรรมชุมชนกับธุรกิจ ถือเป็นกลไกในการพัฒนา 3) การเชื่อมโยงกับธุรกิจในความหมายที่ไม่ใช่การรับเหมาช่วงการผลิต มีการระบุประเภทของความเชื่อมโยงกับธุรกิจใน 3 ลักษณะ คือ (John P.Grierson and Donald C.Mead , 1993 , pp 19-20)

1. ความเชื่อมโยงเชิงอุตสาหกรรม เกี่ยวข้องกับการซื้อวัตถุดิบ หรือชิ้นส่วนที่ชุมชนผลิตเพื่อนำไปประกอบเป็นสินค้า

2. ความเชื่อมโยงเชิงพาณิชย์กรรม ได้แก่ การซื้อ - ขาย และการตลาด

3. ความเชื่อมโยงในกิจกรรมบริการ

นอกจากนี้ ธนาคารโลก (World Bank , 1983 อ้างถึงใน สมศักดิ์ แท้มบุญเลิศชัย , 2533) ได้ทำการศึกษาเรื่อง Growth and Employment in Rural Thailand ของธนาคารโลก (World Bank 1983) ได้แบ่งกลุ่มอุตสาหกรรมที่พบเห็นบ่อยในต่างจังหวัดในเขตชนบทออกเป็น 5 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1.การแปรรูปสินค้าขั้นปฐม รวมทั้งสินค้าทางการเกษตร เหมืองแร่ ซึ่งมีการสูญเสียน้ำหนักมากในการแปรรูป หรือมีวัตถุดิบที่ไม่สามารถเก็บรักษาไว้นาน

2.ผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในการก่อสร้าง เช่น อิฐบล็อก

3.กิจกรรมประเภทบริการ เช่น การสีข้าว และกิจการที่ผลิตสินค้าประเภทอาหาร ที่ใช้ในท้องถิ่น เช่น น้ำแข็ง ก๋วยเตี๋ยว เต้าหู้

4.ผลิตภัณฑ์สิ่งทอ และผลิตภัณฑ์หัตถกรรม ที่มักจะมีการจำหน่ายไปในท้องถิ่นอื่น ๆ

และ

5.ผลิตภัณฑ์โลหะ และการซ่อมแซม เช่น การซ่อมแซมเครื่องจักรกล และยานยนต์

การจัดแบ่งกลุ่มอุตสาหกรรมในเขตชนบทของธนาคารโลกข้างต้น ก่อนข้างมีความคล้ายคลึงกับรายงานการสำรวจการประกอบอุตสาหกรรมในครัวเรือน ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ , 2536) ได้จำแนกประเภทอุตสาหกรรมครัวเรือน ดังนี้

1. จำแนกครัวเรือนตามประเภทอุตสาหกรรม ทั่วประเทศ

- อุตสาหกรรมประเภทสิ่งทอ สิ่งถัก เครื่องแต่งกาย และผลิตภัณฑ์หนังสัตว์
- การผลิตไม้ ผลิตภัณฑ์จากไม้ และเครื่องเรือน
- อาหาร เครื่องดื่ม และยาสูบ
- เคมีภัณฑ์ ยางและพลาสติก
- ผลิตภัณฑ์จากแร่โลหะ
- ผลิตภัณฑ์โลหะ เครื่องจักร และอุปกรณ์
- กระดาษ ผลิตภัณฑ์จากกระดาษ การพิมพ์ และการพิมพ์โฆษณา

2. จำแนกตามประเภทอุตสาหกรรมเป็นรายภาค

ภาคกลาง

ส่วนใหญ่ประกอบอุตสาหกรรมประเภทสิ่งทอ สิ่งถัก เครื่องแต่งกาย ผลิตภัณฑ์หนังสัตว์ ได้แก่ การตัดเย็บเสื้อผ้า การเย็บผ้าโหล รองลงมา ประกอบอุตสาหกรรมประเภทไม้ ผลิตภัณฑ์จากไม้ และเครื่องเรือน ได้แก่ เครื่องจักสาน และเฟอร์นิเจอร์ นอกจากนี้ยังมีการประกอบอุตสาหกรรมประเภทอาหาร เครื่องดื่ม ยาสูบ ได้แก่ การทำขนมปัง น้ำตาล ผลไม้ดอง

ภาคเหนือ

ประกอบอุตสาหกรรมประเภทไม้ ผลิตภัณฑ์จากไม้และเครื่องเรือน ได้แก่ การทำเครื่องจักสาน การแกะสลัก เฟอร์นิเจอร์ และเครื่องเรือนเป็นส่วนใหญ่ รองลงมา ประกอบอุตสาหกรรมประเภทอาหาร เครื่องดื่ม ยาสูบ ได้แก่ ผักผลไม้ดอง ขนมจีน ไส้กรอก แคนหมู และประกอบอุตสาหกรรมประเภทสิ่งทอ สิ่งถัก เครื่องแต่งกาย ผลิตภัณฑ์หนังสัตว์ ได้แก่ การทอผ้าพื้นเมือง การตัดเย็บเสื้อผ้า เสื้อหม้อฮ่อม การทอเสื่อกก และผลิตภัณฑ์จากผักตบชวา

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ครัวเรือนส่วนใหญ่ประกอบอุตสาหกรรมประเภทสิ่งทอ สิ่งถัก เครื่องแต่งกาย ผลิตภัณฑ์หนังสัตว์ ได้แก่ การทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้ามัดหมี่ ทอเสื่อกก ทำผ้านวม รองลงมา คือ อุตสาหกรรมประเภทอาหาร เครื่องดื่ม ยาสูบ เช่น ขนมจีน ปลาร้า หมูยอ แหนม และลูกชิ้นรองลงมาเป็นการทำภาชนะที่ทำมาจากหวาย และไม้ไผ่ จำพวกตะกร้า กระติบข้าวเหนียว แคร่ไม้ไผ่

ภาคใต้

ส่วนใหญ่ประกอบอุตสาหกรรม ประเภทเคมีภัณฑ์ ยาง และพลาสติก ได้แก่ การทำยางแผ่น รองลงมาคืออุตสาหกรรมประเภทสิ่งทอ สิ่งถัก เครื่องแต่งกาย ผลิตภัณฑ์หนังสัตว์ ได้แก่ การทอเสื้อกระจุต การตัดเย็บเสื้อผ้า การทำผ้าคลุมหัว การปักผ้าและอุตสาหกรรมประเภทอาหาร เครื่องดื่ม ยาสูบ ได้แก่ การผลิตปลาแห้ง กุ้งแห้ง กะปิ มะพร้าวแห้ง เม็ดมะม่วงหิมพานต์

อาจกล่าวได้ว่าการจัดแบ่งประเภทของธุรกิจขนาดย่อม หรืออุตสาหกรรมขนาดเล็ก โดยส่วนใหญ่จะมีความสอดคล้อง กับลักษณะการดำเนินธุรกิจ ทั้งในด้านการผลิต การค้า และการบริการ แต่หากจะพิจารณาถึงประเภทของธุรกิจขนาดย่อมในชนบท จะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่จะอยู่ในประเภทของธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและการแปรรูปสินค้าขั้นปฐม ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะการประกอบธุรกิจขนาดย่อมในชนบท เน้นการใช้วัตถุดิบที่ผลิต หรือจัดหาได้ในท้องถิ่นเป็นหลัก และใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ไม่ซับซ้อนมากนัก

เงินทุนในการประกอบการ

ในส่วนของการอธิบาย ลักษณะของเงินทุนในการดำเนินธุรกิจขนาดย่อม สามารถอธิบายได้ใน 2 ประเด็นคือ

1. ประเภท หรือลักษณะของเงินทุนที่ใช้
2. แหล่งเงินทุน หรือวิธีการจัดหาทุนสำหรับการดำเนินธุรกิจ

1. ประเภทหรือลักษณะของเงินทุนที่ใช้

ดำรงศักดิ์ ชัยสนิท และคณะ (2538 , น. 91) ได้จัดแบ่งประเภทหรือลักษณะของเงินทุนที่ใช้ในการดำเนินธุรกิจขนาดย่อมไว้ใน 5 ลักษณะคือ

1. เงินทุนเพื่อเริ่มต้นธุรกิจ มักได้จากเจ้าของกิจการและผู้เป็นหุ้นส่วน นำมาใช้เพื่อจดทะเบียนจัดตั้งห้างหุ้นส่วน / บริษัท
2. เงินทุนดำเนินงาน กิจการอาจกู้เงินระยะยาวเพื่อจัดซื้อสังหาริมทรัพย์ ทรัพย์สินถาวร ตลอดจนเครื่องจักร เครื่องมือ และอุปกรณ์ต่าง ๆ
3. เงินทุนเพื่อใช้ในช่วงฤดูกาลที่มียอดขายมาก กิจการจำเป็นต้องผลิตสินค้าจำนวนมาก เพื่อใช้ในการซื้อสินค้า วัตถุดิบ ค่าจ้างแรงงานเพื่อการผลิตหรือการขาย
4. เงินทุนเพื่อจัดหาอุปกรณ์ หรือสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่เครื่องจักร อุปกรณ์สังหาริมทรัพย์ต่าง ๆ
5. เงินทุนที่ใช้เพื่อการเจริญเติบโตของกิจการ มักจะได้จากเงินทุนส่วนของเจ้าของที่มีการเพิ่มทุน ขยายหุ้น ขายหุ้น และใช้วิธีการกู้เงินแบบระยะยาว เพื่อซื้อเครื่องจักรอุปกรณ์

2. แหล่งเงินทุนหรือวิธีการจัดหาเงินทุนสำหรับดำเนินธุรกิจ

วินิจ วีรยางกูร (2532 , น.91) ได้แบ่งแหล่งที่มาของเงินลงทุน ไว้ดังนี้

1.เงินทุนของตนเอง หรือเงินออม เป็นแหล่งที่มาที่ผู้ประกอบการมักจะนำมาใช้เป็นอันดับแรก นักวิชาการเคยแนะนำว่าผู้ประกอบการในธุรกิจขนาดย่อมควรมีเงินทุนเป็นของตนเองไม่น้อยกว่า 50 % ของเงินลงทุน

เงินทุนของตนเองผู้ประกอบการจะนำไปลงทุนควรแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่จะนำไปลงทุนได้ทันที ส่วนที่จะต้องเก็บสำรองไว้หากต้องการเงินลงทุนเพิ่ม และส่วนที่จะต้องกันไว้ใช้ส่วนตัวและของครอบครัว

2.จากหุ้นส่วนหรือจากมูลค่าหุ้น ถ้าผู้ประกอบการต้องการจะลงทุนในธุรกิจและเลือกรูปแบบการดำเนินการเป็นแบบหุ้นส่วนหรือบริษัท แหล่งที่มาของเงินทุนก็ย่อมจะได้มาจากผู้ที่ถือหุ้นส่วน

3.จากการกู้ยืม ในธุรกิจขนาดย่อมมักจะมาจาก 2 แหล่ง คือ

- จากแหล่งของภาคเอกชน
- จากแหล่งของภาครัฐบาล

นอกจากนี้ ยังมีการแบ่งที่มาของเงินทุน ออกเป็น 2 แหล่งคือ แหล่งภายในกิจการ และแหล่งภายนอกกิจการ

แหล่งภายในกิจการประกอบด้วย ทุนเรือนหุ้นซึ่งมาจากเงินทุนของผู้ประกอบการเอง หรือหุ้นส่วนและกำไรสะสมของกิจการ

แหล่งเงินทุนนอกกิจการอาจแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ แหล่งเงินทุนจากสถาบันการเงิน ได้แก่ ธนาคารพาณิชย์ บริษัทเงินทุน และบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมขนาดย่อม ฯลฯ และแหล่งเงินทุนนอกระบบ ได้แก่ เงินกู้ยืมจากญาติพี่น้อง และเพื่อนฝูง สินเชื่อการค้าและวงแชร์ เป็นต้น (หฤทัย สุขยั้ง ,2538)

ในระยะเริ่มต้นกิจการ ส่วนใหญ่แหล่งเงินทุนของอุตสาหกรรมขนาดย่อมมาจากแหล่งเงินทุนภายในกิจการ ทั้งนี้เพราะสถาบันการเงินและผู้ให้กู้ในแหล่งเงินนอกระบบยังไม่มี ความมั่นใจว่าโครงการจะประสบความสำเร็จหรือไม่ ทางด้านแหล่งเงินทุนหมุนเวียน มีกิจการถึงร้อยละ 83.6 ที่ใช้เงินทุนหมุนเวียนในการขายสินค้าเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนที่สำคัญที่สุด ในขณะที่มีกิจการเพียงร้อยละ 11.4 เท่านั้น ที่ได้เงินหมุนเวียนจากธนาคารพาณิชย์ (ฉันทิตา ไทยทรง , 2538)

ด้านเงินทุนสำหรับการประกอบการของธุรกิจชุมชน จากการทบทวนวรรณกรรมว่า การสร้างทุนของชุมชนมี 2 ขั้นตอนคือ (พิทยา ว่องกุล, 2539 ,น. 5)

1. ชาวบ้านออกคนละเล็กคนละน้อย แต่ใช้เวลายาวนานเป็นเดือนเป็นปี ก็จะได้เป็นเงินทุนก้อนใหญ่เพื่อสร้างฐานเศรษฐกิจของชุมชนให้ก้าวต่อไปได้ เป็นหลักประกันชีวิต ความเป็นอยู่ เป็นกองทุนกู้ยืมไปแก้ปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น

2. อาศัยความไว้นื้อเชื่อใจกันระหว่างชุมชน ชาวบ้านเจียดเงินจากกองทุนอาจจะ 5 %- 10 % มารวมกัน ถ้าสมมุติมี 100 หมู่บ้าน ๆ ละแสนบาทก็จะได้ทุน 10 ล้านบาท หากสามารถขยายเครือข่ายออกไปได้อีก หากรวมกันเป็นชุมชนก็จะเป็นทุนใหญ่ สามารถที่จะสร้างโรงงานได้ ดังตัวอย่างกรณี การสร้างโรงงานขนมจีนของภาคใต้ ที่สร้างขึ้นมาได้จากการที่เครือข่ายธุรกิจชุมชนได้ประสานกันลงทุนร่วมกัน

แหล่งที่มาของเงินทุนในการดำเนินธุรกิจชุมชน มาจากแหล่งที่สำคัญ 2 แหล่งคือ

1. ทุนเรือนหุ้น โดยการระดมหุ้นจากสมาชิก จากองค์กรพัฒนาหรือจากบุคคลทั่วไป ดังเช่น กรณีของกลุ่มพรรณไม้ จ. ร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นตัวอย่างขององค์กรธุรกิจชุมชนที่ดำเนินธุรกิจจำหน่ายผ้าอ้อมสีธรรมชาติ ในช่วงก่อตั้งกลุ่ม องค์กรพัฒนาได้เข้าร่วมลงทุนกับกลุ่ม โดยมีสัดส่วนของการลงทุนระหว่างหุ้นของชาวบ้าน : องค์กรพัฒนา เท่ากับ 25 % : 75 % ต่อมาชาวบ้านได้เข้าร่วมในกิจการกลุ่มเพิ่มขึ้น โดยสัดส่วนของการลงทุนได้ปรับเพิ่มเป็น 31% : 69% (ขวัญสรวง อดิโพธิ์ , 2538 , น.87)

2. ทุนจากการสนับสนุนของหน่วยงาน หรือองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งอาจอยู่ในรูปของเงินยืมโดยไม่เสียดอกเบี้ยหรือสินเชื่้อัตราดอกเบี้ยต่ำ เช่น กรณีของสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง ที่สนับสนุนสินเชื่อแก่องค์กรชุมชนในเมือง โดยมีลักษณะการใช้สินเชื่อที่หลากหลาย กล่าวคือ

2.1 องค์กรเป็นผู้ไปจัดทำโครงการพัฒนาอาชีพ โดยองค์กร ได้แก่ สหกรณ์แท็กซี่กรุงไทย จำกัด ซึ่งได้เข้าไปซื้อรถแท็กซี่มือสอง ให้สมาชิกเช่าซื้อต่อ กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนเสือใหญ่อุทิศ กู้ซื้อชาเล้งติดเครื่องสำหรับสมาชิกที่ประกอบอาชีพรับซื้อของเก่า การตั้งร้านค้าชุมชนของกลุ่มออมทรัพย์ร่มเกล้า โซน 8

2.2 องค์กรเป็นผู้ไปให้สมาชิกกู้ลงทุนในรูปแบบเดียวกัน เช่น กลุ่มออมทรัพย์เคหะบางบัว ซึ่งกลุ่มไปให้สมาชิกเช่าแผงขายของในตลาดร่วมกัน สหกรณ์เดินรถ กู้ให้สมาชิกนำไปซื้อและซ่อมรถ ฯ ฯลฯ

2.3 องค์กรไปให้สมาชิกเพื่อลงทุนเป็นรายบุคคล ซึ่งมีทั้งการขยายกิจการอาชีพเดิมและประกอบอาชีพใหม่ เช่น ค้าขาย รับเหมาก่อสร้าง ทำพรมเช็ดเท้า ทำเหล็กดัด ฯลฯ

2.4 องค์กรให้สมาชิกทำกิจการ / โรงงานขนาดเล็ก จ้างงานในชุมชนหรือแรงงานจากจังหวัดเดียวกัน เช่น การตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป การทำแคบหมู ทำอุปกรณ์กายภาพบำบัด ฯลฯ (สำนักงานพัฒนาชุมชน, 2539)

จะเห็นได้ว่าประเภทหรือลักษณะของเงินทุน ที่ใช้ในการประกอบการของธุรกิจขนาดย่อม และธุรกิจชุมชนจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ทั้งในส่วนของเงินทุนที่ใช้ในช่วงการเริ่มต้นกิจการเงินทุนสำหรับดำเนินงาน รวมถึงเงินทุนที่ใช้เพื่อการพัฒนาหรือสร้างการเติบโตของกิจการ ส่วนประเด็นที่ค่อนข้างมีความแตกต่างกันในเรื่องเงินสำหรับการประกอบการระหว่างธุรกิจขนาดย่อม และธุรกิจชุมชนคือ ในด้านแหล่งที่มาของเงินทุน ธุรกิจขนาดย่อมโดยทั่วไปจะใช้เงินทุนจากเจ้าของกิจการ หรือเงินทุนภายในครอบครัวเป็นหลัก ในขณะที่เงินทุนสำหรับธุรกิจชุมชน จำเป็นต้องอาศัยเงินจากการเข้าร่วมหุ้นขององค์กรหรือบุคคลภายนอก รวมถึงเงินจากการกู้ยืมจากหน่วยงาน ทั้งนี้เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ดังนั้นการประกอบธุรกิจโดยอาศัยเพียงเงินทุนของคนในชุมชนจึงเป็นไปได้ยาก โดยเฉพาะในช่วงเริ่มต้นของการดำเนินกิจการเป็นช่วงที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่มีความมั่นใจในการลงทุน จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยการเข้าร่วมหุ้น/เงินสนับสนุนจากภายนอก ต่อมาเมื่อธุรกิจเติบโตชาวบ้านเกิดความมั่นใจในการประกอบการมากขึ้น การเข้าร่วมร่วมในการลงทุน หรือความเป็นเจ้าของกิจการก็จะมากขึ้นด้วย

วัตถุดิบ

การศึกษาของ ชัยยุทธ ปัญญสวัสดิ์สุทธิ์ และสกนธ์ วรรณวัฒนา (2533 , น. 35) ได้พบว่า วัตถุดิบจะเป็นผลิตภัณฑ์ขั้นปฐมภูมิจากการผลิตสาขาเกษตร หรือที่ขึ้นอยู่กับธรรมชาติ ดังนั้น สัดส่วนวัตถุดิบที่ซื้อมาเพื่อทำการผลิตจะอยู่ในระดับต่ำ (ทำอิฐ เครื่องปั้นดินเผา ดีเหล็ก แกะสลัก) แต่สัดส่วนของวัตถุดิบที่ซื้อมาเพื่อทำการผลิตอยู่ในระดับสูง (ทอผ้า ผ้ายืด ดีเหล็ก แกะสลัก)

จากการศึกษาถึงแหล่งวัตถุดิบของกิจการกลุ่มตัวอย่าง ของสังคม สุวรรณรัตน์ และ จีรพร ศรีวัฒนากุลกิจ (2536 , น. 18) พบว่า วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตสามารถหาซื้อได้ภายในท้องถิ่นรองลงมา ต้องสั่งซื้อวัตถุดิบจากภายนอกท้องถิ่น

จากรายงานการสำรวจการประกอบอุตสาหกรรมในครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้พบว่า วัตถุดิบร้อยละ 69.4 ได้มาจากการซื้อและอีกร้อยละ 30.6 ได้มาจากการผลิต หรือหามาได้โดยไม่ต้องซื้อ

เมื่อพิจารณาเป็นรายภาคพบว่าสัดส่วนมูลค่าวัตถุดิบ และวัสดุประกอบที่ใช้ในการผลิตได้มาโดยการผลิตเอง หรือหามาโดยไม่ต้องซื้อของครัวเรือนอุตสาหกรรมในภาคใต้ ประมาณ 10.8 จะสูงกว่าการจัดหามาโดยการซื้อ ทั้งนี้เพราะ ครัวเรือนอุตสาหกรรมที่ทำการผลิตยางแผ่น ใช้วัตถุดิบ ได้แก่ น้ำยางจากสวนยางของตนเอง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ , 2536)

สมศักดิ์ แด้มบุญเลิศชัย (2533 , น. 37) ได้กล่าวถึงแหล่งที่มาของวัตถุดิบของกิจการดังนี้ กิจการในภูมิภาคต่าง ๆ ที่อยู่นอกกรุงเทพ และจังหวัดอื่น ๆ ในภาคกลาง จะมีการใช้ปัจจัยการผลิตที่มีแหล่งกำเนิดในเขตภูมิภาคเดียวกันมากกว่า และพึ่งปัจจัยการผลิตจากกรุงเทพ ฯ ได้จากการนำเข้าในสัดส่วนที่ต่ำกว่า เมื่อเทียบกับกิจการที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพ และปริมณฑล

ส่วนขวัญสรอง อติโพธิ์ และ อนุชาติ พวงสำลี (2538) ได้กล่าวถึงการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการย้อมสีผ้าของกลุ่มพรรณไม้ โดยแม่บ้านจะมีการทอผ้า และการตัดเย็บเสื้อผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือนของตน การย้อมสีผ้าจะใช้สีที่มาจากวัสดุธรรมชาติที่หาได้ภายในชุมชน ทั้งพืช สัตว์ ดิน หิน แต่ที่ใช้กันมากจะเป็นสีที่ได้จากพืช และผลิตภัณฑ์จากพืช

จากผลการศึกษาที่กล่าวมา แหล่งวัตถุดิบในการประกอบธุรกิจขนาดย่อมมีที่มาจาก 2 แหล่งคือ

1. วัตถุดิบที่ได้มาจากการจัดซื้อทั้งภายใน และภายนอกท้องถิ่น
2. วัตถุดิบที่ได้มาจากการผลิตเอง หรือหามาโดยไม่ต้องซื้อ

ซึ่งวัตถุดิบจะเป็นผลิตภัณฑ์ขั้นปฐมภูมิจากการผลิตสาขาการเกษตร หรือเป็นวัสดุธรรมชาติที่หาได้ภายในชุมชน

แรงงาน

การจ้างแรงงาน กิจการอุตสาหกรรมในชนบทจะมีการจ้างแรงงานที่เป็นคนในท้องถิ่นเดียวกันในอัตราส่วนที่สูง โดยเฉพาะในกรณีของแรงงานไม่มีฝีมือ ซึ่งมีสัดส่วนการจ้างจากคนในท้องถิ่นเดียวกันกว่าสามในสี่ของจำนวนแรงงานทั้งหมด และแม้แรงงานที่มีฝีมือก็มีการจ้างจากคนในท้องถิ่นเดียวกัน

กิจการส่วนใหญ่มีการจ้างพนักงานไม่เกิน 10 คน พบถึง 52 แห่ง กิจการ 24 แห่ง มีจำนวนพนักงานระหว่าง 11 - 20 คน อย่างไรก็ตามมีกิจการจำนวนไม่น้อยที่มีพนักงานลูกจ้างตั้งแต่ 31 คนขึ้นไป

ความต้องการใช้แรงงานมากน้อยเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับประเภทของสินค้าที่ผลิต และขนาดของกิจการโรงงานด้วย เนื่องจากการผลิตสินค้าบางประเภทนั้นต้องอาศัยความ

ละเอียดและปราณีต ซึ่งไม่สามารถใช้เครื่องจักรทำแทนทั้งหมดได้ เช่น การตัดเย็บเสื้อผ้า การแกะสลัก ฯลฯ ความต้องการแรงงานในกิจการเหล่านี้ย่อมมีมาก

แม้ว่าจะมีการนำเครื่องจักรมาใช้ในการผลิต และมีการจ้างแรงงานภายนอกมากเพิ่มมากขึ้นก็ตาม แต่ก็ยังคงมีลักษณะของการผลิตในแบบของอุตสาหกรรมครัวเรือนแฝงอยู่ คือ ยังคงมีการใช้แรงงานของคนที่อยู่ครัวเรือนเดียวกัน จากการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการเอง คือการใช้แรงงานของบุคคลที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกับตน

(จีรพร ศรีวัฒนากุลกิจ , 2534 , น.7 - 8)

ด้านแรงงาน แรงงานในครัวเรือนเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการผลิตของอุตสาหกรรมทุกประเภทในหมู่บ้าน ส่วนแรงงานรับจ้างพบน้อยมาก ในขณะที่แรงงานชายและหญิงที่ทำการผลิตจะขึ้นอยู่กับประเภทอุตสาหกรรม แรงงานหญิงมีสัดส่วนที่สูงในอุตสาหกรรมทอผ้า ในขณะที่แรงงานชายมีสัดส่วนสูงในอุตสาหกรรมตีเหล็ก ส่วนอุตสาหกรรมที่มีสัดส่วนของแรงงานชายมีพอ ๆ กับสัดส่วนของแรงงานหญิง ได้แก่ การทำขนมจีน เครื่องปั้นดินเผา เครื่องจักสาน

ระดับฝีมือของคนงานในหมู่บ้านค่อนข้างต่ำ ความชำนาญของคนงานได้มาจากการเรียนรู้และพัฒนาจากฝีมือของบรรพบุรุษในครอบครัว หรือในหมู่บ้าน

(ชัยยุทธ์ ปัญญสวัสดิ์สุทธิ์ และ สกนธ์ วรรณวิวัฒนา , 2533)

สรุปได้ว่า แรงงานในการประกอบธุรกิจขนาดย่อม ส่วนใหญ่มีการใช้แรงงานของคนที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ส่วนแรงงานรับจ้างจากภายนอกยังคงมีอยู่ ซึ่งขึ้นอยู่กับประเภทสินค้าที่ผลิต และขนาดของกิจการโรงงานด้วย เนื่องจากการผลิตสินค้าบางประเภทต้องอาศัยความละเอียดอ่อน ไม่สามารถใช้เครื่องจักรทำแทน ดังนั้นความต้องการแรงงานในกิจการดังกล่าว คือ ความต้องการแรงงานจะเพิ่มมากขึ้นในฤดูการผลิตทางการเกษตรเพราะแรงงานส่วนหนึ่งจะกลับไปทำงานภาคเกษตร

การตลาด

การพึ่งตนเองในการดำเนินงานด้านการตลาด เป็นหัวใจของการพึ่งตนเองในการดำเนินธุรกิจขององค์กรชุมชน เพราะทำให้องค์กรชุมชนมีโอกาสกุมข้อมูลข่าวสาร ความต้องการของตลาดได้โดยตรง จะมีโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำความเข้าใจในบริบทความคิด ทักษะคติ และรสนิยมกับผู้บริโภค สามารถนำไปใช้ในการตัดสินใจปรับเปลี่ยนและตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้อย่างเหมาะสม (ขวัญสรวง อดิโพธิ และ อนุชาติ พวงสำลี , 2538)

ในการประกอบธุรกิจจะมีปัจจัยทางการตลาดที่สำคัญแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ปัจจัยที่ควบคุมได้ (Controllable Factors)

ปัจจัยที่ควบคุมได้เป็นองค์ประกอบทั้งหมดที่ถูกกำหนดเป็นกิจกรรมทางการตลาดที่กิจการต้องมีเพื่อที่จะเข้าถึงการตอบสนองความต้องการของตลาด และเป็นปัจจัยทางการตลาดที่กิจการสามารถควบคุมได้เพราะมีอำนาจที่จะสร้างขึ้นมา ปัจจัยเหล่านี้คือ ส่วนประสมทางการตลาด (The marketing Mix) ซึ่งได้แก่

1.1 ปัจจัยที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์

- ลักษณะเด่นของผลิตภัณฑ์
- คุณสมบัติพิเศษของผลิตภัณฑ์
- ความใหม่ของผลิตภัณฑ์
- ความมั่นคงของผลิตภัณฑ์ในขณะเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำหรือสงคราม
- ความยากง่ายในการลอกเลียนแบบ
- การแข่งขันกับผลิตภัณฑ์ของผู้แข่งขัน
- ความผันแปรตามฤดูกาล
- ผลกระทบของผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่
- ความใกล้เคียงต่อกลุ่มผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่
- จำนวน ขนาด และเกณฑ์
- การบริการที่จำเป็น
- ความล้าสมัย
- ความเป็นไปได้ทางเทคนิค

1.2 ปัจจัยเกี่ยวกับราคา

- ราคาเมื่อเปรียบเทียบกับคู่แข่ง
- การประหยัดต้นทุน
- นโยบายและกลยุทธ์การตั้งราคา

1.3 ปัจจัยที่เกี่ยวกับช่องทางการจัดจำหน่าย

- ผลกระทบต่อช่องทางการจัดจำหน่ายปัจจุบัน
- การยอมรับของสมาชิกของช่องทางการจัดจำหน่าย
- ความเป็นไปได้ของการขนส่ง และการเก็บรักษา

1.4 ปัจจัยที่เกี่ยวกับการส่งเสริมทางการตลาด

- งบประมาณการส่งเสริมการตลาดที่ต้องการ
- สื่อที่ใช้เพื่อการจูงใจหรือกระตุ้น

- ความสามารถในการให้บริการ
- ความบ่อยครั้งในการใช้สื่อ

2. ปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้ (Uncontrollable Factors)

ปัจจัยเหล่านี้มีส่วนช่วยลดความเสี่ยงทางการตลาดที่อาจเกิดขึ้นได้ นอกจากนี้ผู้ประกอบการสามารถดำเนินกลยุทธ์การตลาดให้สอดคล้อง และสัมพันธ์กับปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้นี้ โดยต้องมีการวางแผนการตลาดที่ดี และรัดกุม รวมทั้งต้องให้ความสนใจต่อการเปลี่ยนแปลง พร้อมทั้งจะแก้ไขและปรับปรุงให้เข้ากับสถานการณ์นั้น ๆ ซึ่งมีผลทำให้โครงการประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น ปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้ ได้แก่

2.1 ตลาด

- การแบ่งส่วนตลาด
- ขนาดของตลาด
- ส่วนครองตลาดที่คาดหวัง
- การเข้าถึงตลาด
- จำนวนและประเภทของลูกค้าที่มุ่งหวัง
- ความกว้างของตลาด
- ความยากง่ายในการเจาะตลาด
- โอกาสของความเจริญเติบโตของตลาด
- ความยั่งยืนของผลิตภัณฑ์ในตลาด
- ความสัมพันธ์กับตลาดปัจจุบัน

2.2 การแข่งขัน

- ภาวะการแข่งขัน
- ผลิตภัณฑ์ใหม่จัดอยู่ในอุตสาหกรรมที่อยู่ในการแข่งขันประเภทใด
- ลักษณะของอุปสงค์
- ลักษณะของอุปทาน

2.3 เทคโนโลยี

- ความยากง่ายในการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีของผลิตภัณฑ์
- ความยากง่ายในการหาผู้เชี่ยวชาญ ในการพัฒนาเทคโนโลยี
- อัตราการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี

2.4 บริษัท

- นโยบายของบริษัท
- ความสนับสนุนขององค์กร

- ภาพพจน์ของบริษัท
- ชื่อเสียงของบริษัทในอนาคต
- การยอมรับของผู้บริหาร
- ความร่วมมือของผู้บริหาร

2.5 ภาวะเศรษฐกิจ

- ภาวะเงินเฟ้อ
- ภาวะเงินฝืด
- อัตราการว่างงาน
- ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ
- แนวโน้มของกำไร
- ปัญหาแหล่งเงินทุน

2.6 กฎหมาย

- ข้อจำกัดด้านกฎหมาย
- ปัญหาของเสีย
- ปัญหาสภาพการดำเนินงาน

2.7 การเมือง

- ความมั่นคงทางการเมืองของประเทศที่จะลงทุน
- การเปลี่ยนแปลงรัฐบาล
- ลัทธิการเมือง

2.8 วัฒนธรรมและสังคม

- การศึกษา
- การเคลื่อนย้าย
- อัตราการเกิดและการตาย
- การเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรม
- ความเชื่อถือในการให้สินเชื่อ
- เวลาพักผ่อน
- บทบาทของสตรี
- ความรักในสิ่งแวดล้อม และสิ่งสวยงาม

2.9 ทรัพยากร

- บุคคล
- สถานที่
- เครื่องมือเครื่องจักร

- เงินทุน
- วัตถุดิบ
- ภูมิอากาศ
- การใช้พลังงาน (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช , 2534)

โดยสรุป กิจกรรมทางการตลาดของธุรกิจขนาดย่อม สามารถจัดแบ่งได้ดังนี้

1.การพยากรณ์การขาย หลักปฏิบัติที่สำคัญประการหนึ่งในเรื่องของการตลาด คือ จะต้องมีการพยากรณ์ปริมาณสินค้าหรือบริการที่ผู้บริโภคต้องการ เพื่อที่จะผลิตสินค้าหรือบริการของตนให้สนองความต้องการของผู้บริโภคได้อย่างเพียงพอ

จากผลการศึกษาพบว่า การประมาณยอดขายสินค้า/บริการล่วงหน้า ก็มีการยึดถือเป็นแนวปฏิบัติในอุตสาหกรรมขนาดย่อมเช่นกัน แต่ก็มีอุตสาหกรรมขนาดย่อมอีกเป็นจำนวนไม่น้อยที่ยังไม่มีการประมาณยอดขายสินค้าของตนล่วงหน้า โดยอุตสาหกรรมขนาดย่อมที่ดำเนินการในรูปแบบของนิติบุคคล บริษัทจำกัด ห้างหุ้นส่วนจำกัด ห้างหุ้นส่วนสามัญ ส่วนใหญ่มีการใช้วิธีการพยากรณ์การขาย เป็นเครื่องมือประกอบการตัดสินใจในด้านการตลาด แต่อุตสาหกรรมที่ดำเนินการในรูปแบบบุคคลธรรมดาส่วนใหญ่ไม่มีการใช้เครื่องมือทางวิชาการดังกล่าวช่วยในการตัดสินใจในด้านการตลาด (สุธี เอกะหิตานนท์ และคณะ 2532)

2. การรวบรวมผลิตภัณฑ์จากสมาชิก

สหกรณ์ผู้เพาะเลี้ยงเห็ด ลับแล จำกัด โดยคณะกรรมการของสหกรณ์เป็นผู้รวบรวมผลผลิตของสมาชิกมาขาย

3. จัดหาแหล่งจำหน่ายสินค้า

- ศูนย์ส่งเสริมศิลปหัตถกรรมชุมชน กรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางจัดหาตลาดทั้งภายใน และภายนอกประเทศแก่สมาชิก
- สหกรณ์เครดิตยูเนียน คลองเตย 79 จำกัด เช่าแผงตลาดท่าเรือคลองเตย โดยสหกรณ์ได้ร่วมประมูลแผงของตลาดท่าเรือคลองเตยทั้งหมดมาให้บริการเช่าจำหน่ายสินค้าแก่สมาชิก

4. การควบคุมราคา

- ชมรมกลุ่มออมทรัพย์ร่วมนิมิต จัดกิจกรรมสหกรณ์บริการชุมชนโดยจัดหาปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นมาบริการแก่สมาชิก ในราคาถูกพิเศษ
- ศูนย์สาธิตร้านค้าชุมชนร่มเกล้า จัดกิจกรรมร้านค้าชุมชนจำหน่ายเครื่องอุปโภคและบริโภคในครัวเรือน โดยให้บริการเครื่องอุปโภคบริโภคแก่สมาชิก และชาวชุมชนในราคาถูก

เทคโนโลยี

ในการประกอบการธุรกิจขนาดย่อม ต้องใช้เทคโนโลยีซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนและกระบวนการผลิต รวมถึงวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิต

การเพาะเห็ดนางรม เห็ดนางฟ้าของสหกรณ์ผู้เพาะเลี้ยงเห็ดลับแล จำกัด จังหวัดอุตรดิตถ์ มีขั้นตอนในการเพาะ 4 ขั้นตอนคือ

- 1.การแยกเชื้อเห็ดและเลี้ยงเห็ดบนอาหารวุ้น
- 2.การทำหัวเชื้อในเมล็ดข้าวฟ่าง
- 3.การทำก้อนเชื้อในถุงพลาสติก
- 4.การเพาะให้เกิดดอก

ปัจจุบันผู้เพาะเลี้ยงเห็ดส่วนใหญ่ทำการผลิตเห็ดนางรม นางฟ้า โดยการทำก้อนเชื้อในถุงพลาสติก ซื้อหัวเชื้อจากกรุงเทพมหานครหรือร้านค้าในจังหวัดนำมาใส่ถุงพลาสติกที่อัดเป็นก้อนเพื่อใช้เพาะ (ไตรดา แจ่มแจ่มญาณ , 2537 , น. 11 - 12)

ส่วนเทคโนโลยีในการผลิตดอกไม้จากสบู่ของกลุ่มอาชีพชุมชนสำโรงใต้ จะนำสบู่มาขูดฝอยแล้วแช่น้ำไว้ 1 คืน จากนั้นนำมาทวน ใส่กาบ ใส่แป้งข้าวโพด ใส่สีตามต้องการ ทำเป็นดอกไม้ (สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง , 2538)

นอกจากนี้ การทอผ้าพื้นเมืองผลิตภัณฑ์ของกลุ่มพรรณไม้ ได้พัฒนาองค์ความรู้ หรือวิทยาการด้านการย้อมสีผ้าที่เหมาะสมกับชุมชนท้องถิ่น ก่อนที่จะมีการนำสีย้อมผ้าเคมี และเส้นผ้าสำเร็จรูปเข้ามาใช้ในชุมชนนั้น แม้บ้านมีการทอผ้าและตัดเย็บเสื้อผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือนของตน การย้อมสีผ้าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการนี้ ก็ใช้สีที่มาจากวัสดุธรรมชาติที่หาได้ภายในชุมชน ทั้งพืช สัตว์ ดิน หิน และอื่นๆ แต่ที่มีการใช้กันมากจะเป็นสีที่ได้จากพืช และผลิตภัณฑ์จากพืช ชาวบ้านจึงเห็นร่วมกันว่าการย้อมผ้าโดยใช้สีจากพรรณไม้น่าจะเป็นทางออกที่เหมาะสมของชุมชน (ขวัญสรวง อติโพธิ์ และอนุชาติ พวงสำลี , 2538)

ส่วนเทคนิคของการย้อมผ้าจากสีธรรมชาติ มีดังนี้

1. อายุอ่อนแก่ของต้นไม้
2. ความสดหรือความแห้งของเปลือก
3. ฤดูกาล
4. สารแร่ธาตุต่างๆ ในดินมีผลต่อการกำหนดสี

(กองอุตสาหกรรมในครอบครัว กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม)

โดยสรุป เทคโนโลยีที่ใช้ในการประกอบการธุรกิจขนาดย่อมแบ่งออกเป็นองค์ความรู้ดั้งเดิมของชุมชน และความรู้ใหม่ที่ได้มาจากการประยุกต์ใช้เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด

การบริหาร จัดการธุรกิจ

ด้านการบริหาร จัดการธุรกิจขนาดย่อม มักจะเป็นการจัดการโดยที่บุคคลผู้ก่อตั้งจะสามารถเข้าร่วมในการจัดการธุรกิจอย่างเต็มที่ มีอิสระในการตัดสินใจสูงด้านการใช้ หรือจัดหาทุน การเปลี่ยนแปลงสินค้าที่จะผลิต การซื้อเครื่องมือ เครื่องจักร การส่งเสริมการขาย เป็นต้น (สมชอบ ไชยเวช , 2528) นอกจากนี้ลักษณะการบริหารงานของอุตสาหกรรมขนาดเล็ก / ย่อม นั้น มักเป็นรูปแบบการบริหารแบบครอบครัว ซึ่งยังไม่มีมีการแยกระหว่างกำไรกับเงินเดือนของผู้ประกอบการอย่างชัดเจน หรือแยกระหว่างแนวความคิด กิจการของครอบครัวกับบริษัท โดยที่แรงจูงใจในการดำเนินกิจการนั้น ไม่ใช่เพื่อการทำกำไรให้บริษัท(PROFIT MOTIVE) แต่เพื่อให้ครอบครัวมีรายได้เข้ามามากกว่า (INCOME MOTIVE) (ไฉ จามร มาน และคณะ , 2529 , น.34)

ชาญชัย อาจินสมาจาร (2536 , น. 38 - 39) ได้อธิบายถึงโครงสร้างการจัดการองค์กรธุรกิจขนาดย่อม ดังนี้

- 1.กำหนดลักษณะงานทุกประเภทเพื่อให้เป้าหมายขององค์กรบรรลุผล
- 2.แบ่งงานทั้งหมดออกเป็นหน่วยย่อย ๆ ซึ่งสามารถทำโดยเอกัตบุคคลหรือกลุ่ม
- 3.รวมงานของสมาชิกในบริษัทในแนวทางที่มีเหตุผลและมีประสิทธิภาพ ซึ่งบางครั้ง

เรียกว่า การแบ่งออกเป็นแผนก

- 4.จัดตั้งกลไกเพื่อประสานงานในองค์กร
- 5.ติดตามผลความมีประสิทธิภาพขององค์กรและปรับสิ่งใด ๆ ให้เหมาะสม

ในการจัดกลุ่มงานให้เป็นหน่วยย่อย ธุรกิจขนาดย่อมมักประสบปัญหาในการกำหนดพื้นฐานในการจัดกลุ่มหน่วยต่าง ๆ พื้นฐาน ขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้ประกอบการ ประเภทของอุตสาหกรรม และสิ่งแวดล้อมภายนอกที่มีผลกระทบต่อบริษัท วิธีที่นิยมทั่วไปได้แก่

1.หน้าที่ ทักษะคล้ายคลึงกันสามารถเข้ากลุ่มเดียวกัน เพื่อก่อให้เกิดหน่วยองค์การ เช่น การผลิต การตลาด และการเงิน

2.ผลิตภัณฑ์ หรือกิจกรรมการขายอาจจัดกลุ่มของผลิตภัณฑ์ เช่น เสื้อผ้าเด็ก , และ เสื้อผ้าผู้หญิง

3.ลักษณะของลูกค้า กลุ่มลูกค้า เป็นประเภทใหญ่ ๆ เช่น นักเรียน นักศึกษา ฯ

4.กระบวนการ บริษัทผลิตขนาดเล็กมักจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการ เช่น งาน ภาษี ฯลฯ

โครงสร้างขององค์กรจะมีการแบ่งงานสายการบังคับบัญชา ลักษณะของงานที่ทำการ จัดกลุ่มของงาน และระดับของการจัดการที่ชัดเจน

ในส่วนของการบริหารจัดการของธุรกิจชุมชน ส่วนใหญ่จะเน้นระบบการบริหารจัดการกลุ่มที่มีความสอดคล้องกับชุมชนโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง และการร่วมมือกัน ในชุมชน รวมทั้งเปิดโอกาสให้สมาชิกได้เรียนรู้การจัดการของกลุ่มในด้านต่างๆ (ขวัญสรวง อติโพธิ์) ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมกรณีตัวอย่างขององค์กรธุรกิจชุมชนสามารถสรุป ลักษณะการบริหาร จัดการองค์กรได้ 2 ลักษณะคือ

1. การจัดรูปองค์กร / การจัดโครงสร้างองค์กร เน้นให้คนในชุมชนตลอดจนบุคคล ภายนอกเข้าร่วมในการติดตามและเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ เช่น ในกรณีของบริษัทรองเท้า บานา ได้สนับสนุนการดำเนินธุรกิจชุมชนผ่านระบบสหกรณ์ ซึ่งเกิดจากการรวมตัวของสมาชิก และตัวแทนในแต่ละหมู่บ้าน คณะกรรมการสหกรณ์ จะมาจากการเลือกตั้งตามแนวทางและ กฎระเบียบของสหกรณ์ ส่วนลักษณะการจัดรูปองค์กรของกลุ่มพรรณไม้ มีการแบ่งโครงสร้างภายในออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่

-คณะกรรมการของผู้ถือหุ้น ประกอบด้วย กลุ่มผู้ถือหุ้นทุกคน (ใน 24 หมู่บ้าน) และสมาชิกของกลุ่มพรรณไม้ ซึ่งมีทั้งชาวบ้าน นักพัฒนา และประชาชนทั่วไปที่สนใจ

-คณะกรรมการบริหาร 7 คน ที่ได้รับเลือกตั้งจากผู้ถือหุ้น มีหน้าที่ดูแลการดำเนินงาน ของกลุ่มพรรณไม้

-ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์ ซึ่งมาจากองค์กรพัฒนาเอกชน ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาในการ บริหารจัดการต่าง ๆ

-สมาชิกที่เป็นเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน มีหน้าที่ดูแลด้านการตลาด การดำเนินงานภายใน กลุ่ม และการติดต่อประสานงานในระหว่างสมาชิกทั้ง 24 หมู่บ้าน

2. การแบ่งหน้าที่ การแบ่งฝ่ายงานและความรับผิดชอบขององค์กรธุรกิจชุมชน จะ เป็นไปเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การดำเนินงานขององค์กร ตัวอย่างเช่น กรณีของสหกรณ์ที่ ทางบริษัทบานาได้เข้าไปสนับสนุนคณะกรรมการจะตกลงกันในเรื่องสำคัญของระบบการจัด การและแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในงานต่าง ๆ เช่น การขายของ การจัดซื้อ การทดสอบคุณภาพ และการจัดการด้านการเงิน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการร่วมกับผู้นำหมู่บ้าน ในการที่จะส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจในทุก ๆ เรื่องให้กับชาวบ้านเพื่อที่บรรลุผลสำเร็จตาม จุดมุ่งหมายที่สหกรณ์ได้ตั้งไว้ สิ่งแรกที่จะต้องทำก็คือ การทำให้สถานภาพทางการเงินเข้ม แข็ง และรองลงมาคือ การจัดหาวัตถุดิบจากภาคเอกชน การเข้ามามีส่วนร่วมของภาคเอกชน

เช่นนี้ มีนัยของการถ่ายโอนความรู้ ความสามารถ และทักษะบางอย่างจากงานด้านธุรกิจมาสู่ชุมชน

หรือในกรณีของกลุ่มพรรณไม้ ได้มีการสร้างผู้นำโดยการแบ่งกลุ่มแม่บ้านออกไปเป็นคุ้มหรือกลุ่มย่อย เพื่อกระจายความรับผิดชอบออกไปให้มากที่สุด และที่สำคัญสมาชิกกลุ่มในระดับผู้นำซึ่งมีหลายคนจะมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับกลุ่ม การทอ การตลาด เป็นอย่างดี

จะเห็นได้ว่า ลักษณะการบริหาร การจัดการของธุรกิจขนาดย่อมโดยทั่วไปกับธุรกิจชุมชนค่อนข้างจะมีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เป็นการบริหารงานอย่างง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน โดยธุรกิจขนาดย่อมอาจจะเป็นการบริหารโดยผู้ประกอบการเพียงคนเดียวหรือบุคคลในครอบครัว ในขณะที่การบริหารจัดการธุรกิจชุมชนจะเป็นการบริหารโดยคนในชุมชนที่คัดเลือกจากสมาชิกของกลุ่ม หรือองค์กรนั้น โดยอาจจะมีเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานพัฒนาหรือบุคคลภายนอกเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ หรือที่ปรึกษาขององค์กรนั้น

ผลตอบแทนและการแบ่งปันผลประโยชน์

ผลประโยชน์ตอบแทนจากการดำเนินธุรกิจขนาดย่อม จะขึ้นอยู่กับลักษณะของกิจการเป็นสำคัญ ทั้งนี้จากการศึกษาของ ชัยยุทธ ปัญญสวัสดิ์สุทธิ์ และ สกนธ์ วรรณวัฒนา (2533, น.35) พบว่าความแตกต่างระหว่างผลตอบแทนในแต่ละกิจการมีดังนี้

- ก. กิจการทอผ้าฝ้าย ทอผ้าไหม ทอเสื่อ จักสานให้ผลตอบแทนต่อแรงงานต่ำ
- ข. กิจการทำอิฐ ติเหล็ก ทำเกวียน ให้ผลตอบแทนในระดับปานกลาง
- ค. การทำขนมจีน แกะสลักไม้ ทำเครื่องปั้นดินเผา ให้ผลตอบแทนค่อนข้างสูง

ความแตกต่างของผลตอบแทนแรงงานดังกล่าว นอกจากจะขึ้นอยู่กับลักษณะของกิจการแล้ว ยังขึ้นกับท้องที่ที่ทำการผลิต ทักษะของแรงงาน และคุณภาพของผลิตภัณฑ์อีกด้วย

ในด้านการจัดสรรผลประโยชน์จากการดำเนินการ จากรายงานการศึกษาวิจัยพบว่า ผู้ประกอบการส่วนใหญ่นำเงินที่ได้ไปใช้เป็นเงินหมุนเวียน (รวมทั้งซื้อวัตถุดิบด้วย) และซื้อเครื่องจักร เครื่องมือ รองลงมาได้แก่การนำกำไรไปใช้เป็นเงินหมุนเวียน (รวมทั้งซื้อวัตถุดิบ) (สังคม สุวรรณรัตน์ และจิรพร ศรีวัฒนานุกุลกิจ , 2536 , น.18)

นอกจากนี้ในบางกิจการเมื่อกิจการเริ่มมีกำไรหรือขายสินค้าได้ นอกจากจะมีการนำกำไรนั้นไปใช้ส่วนตัวแล้ว ผู้ประกอบการมักจะนำเงินออกไปใช้ในด้านอื่น ๆ อีก เช่น การนำกำไรกลับเป็นเงินหมุนเวียนในกิจการ การซื้อเครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องจักร ที่ดิน อาคาร

วัตถุดิบ การชำระหนี้สิน การขยายกิจการ การจ่ายเป็นโบนัสให้กับพนักงาน การนำไปลงทุนในกิจการใหม่ ฯลฯ (จีรพร ศรีวัฒนากุลกิจ , 2534 ,น36)

ในส่วนของผลประโยชน์ และการจัดสรรผลประโยชน์ขององค์กรธุรกิจชุมชนนั้น จะมีการแบ่งปันผลประโยชน์จากการดำเนินธุรกิจออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1. จัดสรรเป็นเงินปันผลค่าหุ้นให้แก่ผู้ถือหุ้น
2. จัดสรรเงินสำหรับการบริหารจัดการองค์กร เช่น กลุ่มพรรณไม้ได้จัดสรรเงินกำไรจากการดำเนินธุรกิจส่วนหนึ่งเพื่อใช้ในการบริหารจัดการกิจกรรมภายในกลุ่ม เช่น การอบรมดูงาน การจัดสวัสดิการแก่สมาชิก เป็นต้น (ขวัญสรวย อติโพธิ์ และอนุชาติ พวงสำลี, 2538, น.88)
3. จัดสรรเงินสำหรับการขยายกิจการ เช่น การขยายกิจการของกลุ่มพรรณไม้มาสู่การทำธุรกิจปื้มน้ำมัน
4. จัดสรรสำหรับดำเนินกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เช่น โรงงานที่หนองโบสถ์ หลังจากชำระคืนเงินลงทุนแก่บริษัทบาจาครบหมดแล้ว สหกรณ์ได้นำผลกำไรมาทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์อื่น ๆ ต่อชุมชน ได้แก่
  - การจัดตั้งกองทุนการศึกษา
  - ขยายโอกาสในด้านการงาน
  - การสั่งซื้อปุ๋ยสำหรับชาวนาในหมู่บ้าน
  - ขายสินค้าลดราคาเพิ่มขึ้นในสหกรณ์
  - ขยายโครงการอาหารกลางวันเด็กนักเรียน สำหรับนักเรียนที่ด้อยโอกาสในหมู่บ้าน

จะเห็นได้ว่า ผลประโยชน์และการแบ่งปันผลประโยชน์จากการดำเนินธุรกิจขององค์กรธุรกิจชุมชน นอกจากจะจัดสรรเป็นค่าตอบแทนเงินค่าหุ้นแก่ผู้ถือหุ้นแล้ว ยังมีการจัดสรรเงินทุนสำหรับการบริหารจัดการกลุ่ม และการขยายกิจการ ตลอดจนจัดสรรเงินกำไรบางส่วนสำหรับทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนอีกด้วย

ในกรณีของโครงการ TBIRD ความสำเร็จของโครงการนาร่อง คือผลประโยชน์ร่วมกันเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนในชุมชนและบริษัทธุรกิจเอกชน ผลประโยชน์ที่ประชาชนได้รับ จำแนกได้เป็น 5 ประการคือ

1. การปรับปรุงคุณภาพชีวิต
2. โอกาสในการทำงานใหม่ในชุมชนและมีรายได้เพิ่ม

3. การขยายโอกาส ผลิตผลของชุมชน ทั้งผลผลิตด้านหัตถกรรมที่มีอยู่ดั้งเดิมหรือผลผลิตใหม่

4. พัฒนาทักษะทางธุรกิจของชาวบ้าน

5. พัฒนาศาสนาบ้านการพัฒนา ซึ่งเป็นโครงการร่วมของชุมชน

ในส่วนผลประโยชน์ของบริษัทเอกชนที่ร่วมทำงานในโครงการนี้ ได้แก่

1. สร้างภาพลักษณ์เชิงบวกของบริษัท และผลิตภัณฑ์

2. เพิ่มระดับความรับผิดชอบต่อสังคมและการจัดการของพนักงานบริษัท ในการก้าวไปสู่สังคมไทยที่ดีขึ้น

3. สร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งให้แก่ผู้จัดการบริษัท ในเรื่องปัญหาที่สังคมไทยสมัยใหม่เผชิญอยู่ ซึ่งจะมีผลในการตัดสินใจที่ดีขึ้น

สำหรับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยตรงของบริษัท จะมีใน 2 กรณีคือ กรณีที่หนึ่ง ประชาชนได้ผลิตสินค้าให้กับบริษัท ซึ่งอยู่ในฐานะที่เป็นผู้ใช้นั้น และกรณีที่สอง บริษัทมีส่วนจัดจำหน่ายสินค้าของประชาชนในชุมชน (Mechai Viravaidya, 1994, P.22)

บทที่ 3

บทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ในงานพัฒนานั้นจำเป็นที่จะต้องมีการประสานงานร่วมกันระหว่างชุมชน รัฐบาล ภาคธุรกิจเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชนซึ่งแต่ละหน่วยงานจะมีทรัพยากรที่สามารถเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันได้ การทบทวนวรรณกรรมในส่วนบทบาทหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ

1. บทบาทของรัฐบาล
2. บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน
3. บทบาทของภาคธุรกิจเอกชน

บทบาทของรัฐบาล

ในส่วนบทบาทของรัฐบาลในการสนับสนุนธุรกิจชุมชนนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 2 ระดับคือ

1. ระดับนโยบาย

บทบาทของภาครัฐต่อการพัฒนากิจการขนาดย่อมหรือธุรกิจชุมชน : ในระดับนโยบาย จะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี , 2539) มีนโยบายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจชุมชน ดังนี้

- ส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับอุดมศึกษา ใช้ความรู้และศักยภาพที่มีอยู่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น เช่น การส่งเสริมธุรกิจชุมชน และการส่งเสริมการเกษตรด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสม การฝึกอบรมผู้นำและอาสาสมัครเพื่อพัฒนาครอบครัวและชุมชน เป็นต้น

- การสร้างหลักประกันทางเศรษฐกิจแก่ชุมชนและครอบครัว โดย การพัฒนาทักษะและโอกาสทางเศรษฐกิจของชุมชนและครอบครัว มีรายละเอียดที่เกี่ยวข้องคือ

1. ส่งเสริมการฝึกอบรมฝีมือแรงงานให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานในพื้นที่ และปรับปรุงระบบข้อมูลข่าวสาร ตลาดแรงงาน ตลาดผลผลิตและข้อมูลอื่น ๆ เช่น ข้อดี ข้อเสียของอาชีพและการเดินทางไปทำงานต่างถิ่น กฎหมาย สัญญานิติกรรม เป็นต้น ให้มีความทันสมัยและกระจายไปถึงประชาชนในทุกพื้นที่อย่างกว้างขวาง

2.สนับสนุนอุตสาหกรรมครัวเรือนและอุตสาหกรรมชุมชนที่มีความสอดคล้องกับความพร้อมและความต้องการของแต่ละพื้นที่ รวมทั้งส่งเสริมการประกอบอาชีพที่มีความมั่นคง มีรายได้ที่แน่นอน โดยไม่ทำลายบทบาทและความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว

-การส่งเสริมให้ธุรกิจเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและชีวิตครอบครัว

1.รณรงค์สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ผู้ประกอบการธุรกิจภาคเอกชนในการปรับเปลี่ยนแนวคิดการบริหารธุรกิจจากการมุ่งเน้นการสร้างกำไรในระยะสั้นเป็นหลักเพียงอย่างเดียวไปสู่การลงทุนเพื่อการพัฒนาสังคมควบคู่กันไป

2.สร้างสิ่งจูงใจทางมาตรการการเงินและการคลังให้ธุรกิจเอกชนเข้ามาช่วยฝึกอบรมฝีมือแรงงาน การผลิต การจำหน่าย และการจัดการตลาดอย่างเป็นระบบครบวงจร โดยเน้นการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนจัดการในทุกขั้นตอนและสามารถพัฒนาให้เป็นธุรกิจที่ชุมชนเป็นเจ้าของเองได้ในที่สุด

3.สนับสนุนและกระตุ้นให้สถาบันการเงินเอกชนจัดระบบสินเชื่อเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของครอบครัวและชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ

- การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชนบทเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

เพื่อให้ชุมชนมีความพร้อมในเบื้องต้นในการตอบรับการเข้าร่วมสนับสนุนการพัฒนาของทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชน โดยยกระดับความรู้ความสามารถในการเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาของชุมชนและมีแนวทางดังนี้

การเตรียมความพร้อมของชุมชน

1.เสริมสร้างกระบวนการพัฒนาคน เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการจัดการและทักษะในด้านต่าง ๆ พัฒนาความเป็นผู้นำและความเข้มแข็งของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน โดยจัดการฝึกอบรมทั้งจากวิทยากรชาวบ้านและจากภายนอกให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและมีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างกัน

2.จัดสรรงบประมาณสนับสนุนองค์กรชุมชน เพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่มของชุมชนทุกรูปแบบ

3.ส่งเสริมให้องค์กรชุมชนเป็นตัวกลางในการรับการสนับสนุนและความช่วยเหลือจากรัฐ เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ทำงาน ควบคุม และติดตามผลร่วมกัน

การเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน

1. พัฒนาระบบการเรียนรู้ โดยการกระจายข้อมูลข่าวสาร และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตของครอบครัวและชุมชน
2. สนับสนุนชุมชนให้มีการริเริ่มทำธุรกิจที่ชุมชนเป็นเจ้าของและบริหารจัดการเอง ภายใต้อาณัติของภาคธุรกิจเอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชน รวมทั้งมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการบริหารจัดการด้านธุรกิจระหว่างชุมชน
3. ส่งเสริมบทบาทของสตรีให้มีส่วนในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชน โดยให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการงานพัฒนาของชุมชนในทุกด้านมากขึ้น

การสนับสนุนแหล่งเงินทุนสำหรับการพัฒนาชุมชน

1. ขยายการดำเนินงานกองทุนพัฒนาชนบท เพื่อสนับสนุนการออมทรัพย์ในระดับชุมชน และส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง
2. สนับสนุนการจัดตั้งกองทุนในรูปแบบต่าง ๆ และพัฒนาเครือข่ายกองทุนในระดับชุมชน เช่น กองทุนสวัสดิการในชุมชน กองทุนพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กองทุนด้านค่าน้ำวิจัยเพื่อพัฒนาอาชีพเสริม เป็นต้น โดยการให้ความรู้ด้านบริหารจัดการกองทุนและด้านอื่น ๆ ที่จำเป็น ให้มีประสิทธิภาพและเสริมสร้างศักยภาพของผู้บริหารกองทุนให้มากขึ้น

การสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ และขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของประชาชนและชุมชนชนบท

1. ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อมวลชน และสร้างเครือข่ายการสนับสนุนด้านเทคโนโลยีสื่อสาร เพื่อการพัฒนาระบบการเรียนรู้
2. จัดให้มีการฝึกอบรมอาชีพด้านต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับศักยภาพของชุมชน/ท้องถิ่น โดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ภายใต้อาณัติขององค์กรชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน และสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น
3. รับรองวิทยฐานะของการเรียนรู้ของชุมชน ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น โรงเรียนชุมชน วิทยาลัยชุมชน มหาวิทยาลัยชาวบ้าน โดยรัฐให้การช่วยเหลือตามความเหมาะสม
4. เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ในการเลือกประกอบอาชีพและการดำรงชีพผ่านสื่อต่าง ๆ ที่หลากหลาย เช่น ข้อมูลราคาสินค้า ข้อมูลด้านบริการทางสังคม เป็นต้น

- การเพิ่มบทบาทของภาครัฐ

เพื่อสนับสนุนชุมชนให้มีส่วนร่วมและโอกาสในการพัฒนามากขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวก ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการ ลดความเหลื่อมล้ำของบริการทางด้านสังคมในพื้นที่ภูมิภาคและชนบท

บทบาทของภาครัฐ ในการส่งเสริมความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจขององค์กรชุมชน

1. ใช้มาตรการทางการคลัง โดยการปรับปรุงระบบภาษีให้ส่งเสริมและสนับสนุนการ ระดมทุนเพื่อการพัฒนาองค์กรชุมชน

2. รับรองสถานภาพของกลุ่มต่าง ๆ ที่ดำเนินการโดยใช้หลักสหกรณ์ เพื่อให้มีสถาน ภาพที่สามารถเอื้อประโยชน์ด้านภาษีต่อภาคเอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชนที่ให้การ สนับสนุนในด้านต่าง ๆ เช่น การฝึกอบรม

3. สนับสนุนมาตรการทางภาษีเพื่อจูงใจธุรกิจขนาดใหญ่ให้ทำธุรกิจกับองค์กรชุมชนใน ลักษณะที่ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการจัดการ การตลาด และการแข่งขันของชุมชนในสูงขึ้น

4. ส่งเสริมให้สถาบันการเงินทั้งภาครัฐและภาคเอกชนสนับสนุนสินเชื่อเพื่อการให้แก่ องค์กรชุมชนมากขึ้น

5. สนับสนุนการจัดตั้งสถาบันทางการเงินระดับชาติ ในลักษณะธนาคารเพื่อพัฒนาองค์ กรชุมชน เพื่อให้การสนับสนุนทั้งด้านการพัฒนาองค์กรและด้านสินเชื่อเพื่อการพัฒนาให้แก่ องค์กรชุมชน

6. พัฒนาขีดความสามารถของสถาบันและกลุ่มเกษตรกรในรูปแบบต่าง ๆ โดย

- สนับสนุนหลักสูตรการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบที่สอดคล้องกับศักยภาพและ ภูมิปัญญาของท้องถิ่น

- เพิ่มโอกาสการทำธุรกิจของสถาบันเกษตรกร โดยจัดการฝึกอบรมด้านการบริหารจัดการ สนับสนุนข่าวสารด้านการตลาดและเพิ่มสินเชื่อระยะยาวผ่านสถาบันเกษตรกร

- สนับสนุนความคล่องตัวในการดำเนินธุรกิจของสถาบันเกษตรกรโดยการแก้กฎ หมายที่จำเป็น

- การส่งเสริมบทบาทของภาคธุรกิจเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชนให้มีส่วน ร่วมในการพัฒนาชุมชน

เพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนสามารถดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและมีทางเลือกในการ ประกอบอาชีพเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งการเพิ่มบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนและภาคธุรกิจเอก ชนให้เกื้อกูลกิจกรรมของชุมชน

การสนับสนุนธุรกิจเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาธุรกิจตามความพร้อม ความถนัดและความสนใจของแต่ละองค์กรธุรกิจ

1.สนับสนุนการพัฒนาธุรกิจและเศรษฐกิจในระดับหมู่บ้านโดยการสนับสนุนการร่วมทุนระหว่างชุมชนและธุรกิจเอกชน และการหาตลาดสำหรับสินค้าที่ผลิตในท้องถิ่น

2.ส่งเสริมชุมชนให้มีอาชีพนอกภาคเกษตรในหมู่บ้าน โดยเฉพาะธุรกิจประเภทรับเหมาช่วงงาน เช่น การทอผ้า การผลิตชิ้นส่วนผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ

3.ถ่ายทอดความรู้และทักษะในเชิงธุรกิจ เช่น การผลิต การตลาด การบัญชี การเงิน และการจัดการทั่วไป เพื่อวางรากฐานความคิดเชิงธุรกิจโดยยึดหลักการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง

4.สร้างสิ่งจูงใจด้านมาตรการการเงินและการคลัง ให้ธุรกิจเอกชนเข้ามาช่วยฝึกอบรมฝีมือแรงงาน การผลิต การจำหน่าย และการจัดการตลาดอย่างเป็นระบบครบวงจร โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมครบทุกขั้นตอน

5.รณรงค์สร้างความรู้และความเข้าใจแก่ผู้ประกอบการธุรกิจเอกชนในการปรับแนวคิดการบริหารธุรกิจจากการมุ่งเน้นกำไรไปสู่การพัฒนาสังคมควบคู่กันไปด้วย

การสนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

1.สนับสนุนบทบาทองค์กรพัฒนาเอกชน ในการประสานงานการพัฒนา ร่วมกับชุมชน องค์กรท้องถิ่น ภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน โดยสนับสนุนข้อมูลข่าวสาร งบประมาณ และการอำนวยความสะดวก

2.ส่งเสริมบทบาทองค์กรพัฒนาเอกชนในการค้นคว้าวิจัยและการถ่ายทอดเทคโนโลยีความรู้ในด้านต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน

มาตรการการเงินการคลังของกระทรวงการคลังมีมาตรการในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน ดังนี้

1.มาตรการทางการเงิน

มาตรการสินเชื่อเพื่อพัฒนาอาชีพและรายได้ชุมชน

หลักการของมาตรการ : ให้สถาบันการเงินที่เกี่ยวข้องขยายสินเชื่อเพื่อพัฒนาอาชีพและรายได้ให้แก่ชุมชน

-ในธนาคารออมสิน เพิ่มสินเชื่อเพื่อพัฒนาอาชีพแก่ชุมชนผ่านโครงการสินเชื่อ เพื่อพัฒนาชนบท (สพช.) โดยสนับสนุนเงินกู้ให้แก่องค์กรชุมชน หรือกลุ่มชาวบ้านเพื่อดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิก

- ให้อำนาจเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ขยายการให้สินเชื่อการเกษตรในการประกอบอาชีพนอกภาคเกษตร โดยแก้ไขพระราชบัญญัติธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรให้สามารถดำเนินการได้

- ให้สถาบันการเงินเฉพาะกิจที่จัดตั้งขึ้นใหม่ ได้แก่ ธนาคารเพื่อพัฒนาองค์กรชุมชน และธนาคารสหกรณ์แห่งชาติให้การสนับสนุนทางการเงิน เพื่อพัฒนาอาชีพและรายได้ชุมชนอย่างเต็มที่

มาตรการกระจายสินเชื่อสู่ภูมิภาคและชนบท

หลักการของมาตรการ : กำหนดมาตรการส่งเสริมและสนับสนุนให้สถาบันการเงินต่าง ๆ รวมถึงธนาคารพาณิชย์ บริษัทเงินทุน บริษัทหลักทรัพย์ และบริษัทจัดการลงทุนคิดค้นพัฒนาวิธีการสร้างสรรค์ต่าง ๆ เพื่อกระจายการให้สินเชื่อและบริการทางการเงินแก่ธุรกิจ และประชาชนให้เกิดการจ้างงาน และใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น อีกทั้งเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชนด้านการเงินให้พึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจและสังคม

ส่งเสริมและสนับสนุนสถาบันการเงินของรัฐและเอกชน ให้มีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน

หลักการของมาตรการ : จากจุดเด่นในด้านความพร้อมทั้งทางด้านการเงิน และเครือข่ายสาขา ตลอดจนบุคลากรของสถาบันการเงินของรัฐที่มีอยู่ในปัจจุบัน รวมทั้งของธนาคารพาณิชย์ ดังนั้นจึงควรให้สถาบันดังกล่าวมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากยิ่งขึ้น โดย

- ส่งเสริมและสนับสนุนให้สถาบันการเงินของรัฐที่มีอยู่ในปัจจุบันสามารถขยายขอบเขตการดำเนินงานให้ครอบคลุมถึงการให้บริการทางการเงินดังกล่าว ในขณะเดียวกันก็ส่งเสริมและสนับสนุนให้อำนาจการพาณิชย์ขยายสาขาไปสู่ท้องถิ่นที่ยังไม่ได้รับบริการทางการเงินควบคู่ไปด้วย

- เพื่อลดความเสี่ยงด้านทุนของเงินทุนในการให้บริการทางการเงินของสถาบันการเงินของรัฐที่มีอยู่ในปัจจุบันและของธนาคารพาณิชย์ ควรให้สถาบันการเงินที่จะจัดตั้งขึ้นใหม่ได้มีส่วนร่วมหรือสนับสนุนให้มีการค้ำประกันสินเชื่อของสถาบันการเงินดังกล่าว และให้มีการกู้ร่วม (Co - finance) ในระหว่างสถาบันการเงินของรัฐด้วยกันเอง และระหว่างสถาบันการเงินของรัฐกับสถาบันการเงินเอกชน

2.มาตรการทางการคลัง

หลักการของมาตรการ : ให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีแก่องค์กรธุรกิจที่ส่งเสริมธุรกิจชุมชนหรือ อุตสาหกรรมชุมชน ดังนี้

- ให้องค์กรธุรกิจมีสิทธิหักค่าใช้จ่ายสำหรับค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรมแก่ชุมชน เช่นเดียวกับค่าใช้จ่ายฝึกอบรมพนักงานขององค์กรธุรกิจเอง
- สนับสนุนให้องค์กรธุรกิจเอกชน ที่ดำเนินธุรกิจร่วมกับองค์กรชุมชนบางประเภท หรือส่งเสริมอุตสาหกรรมชุมชนได้รับประโยชน์ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน

อาจกล่าวได้ว่าบทบาทของรัฐบาลต่อการพัฒนากิจการขนาดย่อมในระดับนโยบายได้มุ่งเน้นในประเด็นต่อไปนี้

- ส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น ส่งเสริมธุรกิจชุมชน
- ส่งเสริมการฝึกอบรมแรงงาน ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานในพื้นที่
- สนับสนุนอุตสาหกรรมในครัวเรือนและอุตสาหกรรมชุมชนที่มีความสอดคล้องกับความต้องการในพื้นที่
- ส่งเสริมให้ธุรกิจเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนโดยการสร้างสิ่งจูงใจทางมาตรการการเงินและการคลัง รวมทั้งให้สถาบันการเงินเอกชนจัดระบบสินเชื่อเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ
- การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยให้เกิดการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาของชุมชนร่วมกัน ระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น การเตรียมความพร้อมของชุมชน การเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน สนับสนุนแหล่งทุนสำหรับการพัฒนาชุมชน สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ และขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของประชาชน
- การเพิ่มบทบาทของภาครัฐ เพื่อสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการลดความเหลื่อมล้ำของบริการทางด้านสังคมในพื้นที่ภูมิภาคและชนบท เช่น การใช้มาตรการทางการคลัง มาตรการทางภาษี แก่กฎหมายที่จำเป็นเพื่อสนับสนุนองค์กรชุมชนให้มีความคล่องตัวในการดำเนินธุรกิจของชุมชน
- เปิดโอกาสให้ชุมชนสามารถดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และมีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น โดยการส่งเสริมบทบาทของภาคธุรกิจเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ซึ่งรัฐจะต้องมีมาตรการต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวย และจูงใจให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างรัฐ เอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรชุมชน เช่น ส่งเสริมการกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และขยายบริการด้านการศึกษาและฝึกอบรม

ในส่วนมาตรการการเงินการคลังของกระทรวงการคลังในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน สรุปได้ดังนี้ คือ

1. มาตรการทางการเงิน

1.1 มาตรการสินเชื่อเพื่อพัฒนาอาชีพและรายได้ชุมชน

1.2 มาตรการกระจายสินเชื่อสู่ภูมิภาคและชนบท โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้สถาบันการเงินต่าง ๆ คิดค้นพัฒนาวิธีการสร้างสรรค์ต่าง ๆ เพื่อกระจายการให้สินเชื่อและบริการทางการเงินแก่ธุรกิจและประชาชน

1.3 ส่งเสริมและสนับสนุนสถาบันการเงินของรัฐและเอกชน ให้มีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน

2. มาตรการทางการคลัง เพื่อให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีแก่องค์กรธุรกิจที่ส่งเสริมธุรกิจชุมชน หรืออุตสาหกรรมชุมชน

มาตรการในการดำเนินการส่งเสริมธุรกิจชุมชนของสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง มีดังนี้

- พัฒนาขีดความสามารถและขยายจำนวนกลุ่มอาชีพและผู้ประกอบการในระดับชุมชน
- พัฒนากลุ่มอาชีพที่มีสมาชิกต่างชุมชนให้มีความเข้มแข็ง มีความเป็นเครือข่ายและเจริญเติบโตเพิ่มขึ้น
- สนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มกิจกรรมพื้นฐาน เช่น กลุ่มออมทรัพย์หรือสหกรณ์ชุมชนให้มีความเข้มแข็ง
- ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ และประกอบอาชีพขนาดเล็ก
- ร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐ ธุรกิจเอกชน และองค์กรในการพัฒนา และองค์กรชุมชน ในการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ภายในชุมชน
- เผยแพร่ให้ความรู้ ข่าวสาร ทางด้านการตลาด การผลิต ร่วมทั้งการประกอบธุรกิจตลาดให้แก่ชาวชุมชน ต่อเนื่อง และทันสมัย
- สนับสนุนบทบาทกลุ่มออมทรัพย์ จัดทำกิจกรรมร้านค้าชุมชน
- สร้างสิ่งจูงใจทางมาตรการการเงิน และการคลัง ให้ธุรกิจเอกชนที่สนับสนุนธุรกิจชุมชน
- จัดให้มีกองทุนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาธุรกิจชุมชน
- จัดให้มีคณะกรรมการประสานการพัฒนาธุรกิจชุมชนเมือง

2. ระดับปฏิบัติการ

บทบาทในการสนับสนุนธุรกิจขนาดย่อม ในส่วนของภาครัฐบาลจะต้องให้มีโครงการต่างๆของแผนเศรษฐกิจซึ่งจะส่งเสริมบรรยากาศการพัฒนาเศรษฐกิจในภาคเอกชน และส่งเสริมการศึกษาและการฝึกหัด ผู้ประกอบการให้สอดคล้องกันทั้งในแง่เทคโนโลยีและการจัดการ นอกจากนี้จะต้องสนับสนุนในการลงทุน โดยเฉพาะในธุรกิจที่มีโอกาสประสบความสำเร็จ (สมชอบ ไชยเวช , 2528 , น. 53-57)

ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ให้ความช่วยเหลือแก่อุตสาหกรรมขนาดย่อม ใน 2 ลักษณะ ลักษณะแรกได้แก่ (ทฤทัย สุขยิ่ง , 2538 , น.9-12)

-การกำหนดนโยบายสินเชื่อภาคบังคับได้แก่ สินเชื่อชนบท ซึ่งกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์จะต้องให้สินเชื่อสู่ชนบทไม่ต่ำกว่า ร้อยละ 20 ของเงินฝาก ณสิ้นปีก่อน โดยแยกเป็นการให้สินเชื่อแก่ภาคเกษตรโดยตรงและอุตสาหกรรมขนาดย่อมในภูมิภาคร้อยละ 14 และธุรกิจที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการเกษตรร้อยละ 6

-การรับซื้อลดตั๋วสัญญาใช้เงินที่เกิดจากการประกอบกิจการอุตสาหกรรมขนาดย่อม

จากรายงานประกอบการประชุมอุตสาหกรรมขนาดย่อม (อารยะ ปรีชาเมตตา , 2535 , น. 6) ได้กล่าวถึงบทบาทในการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดย่อมของไทยซึ่งจะเป็นลักษณะของการเข้าไปให้ความช่วยเหลือในหลาย ๆ เรื่อง ตั้งแต่เรื่อง

- เทคนิคการผลิต
- การจัดหาวัตถุดิบ
- การให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำกว่าตลาด
- การรับซื้อผลิตภัณฑ์
- การจ้างแรงงานมาผลิตผลิตภัณฑ์
- ให้การฝึกอบรมและข้อมูลข่าวสาร

ซึ่งจะเป็นในลักษณะของการให้ความช่วยเหลืออุปถัมภ์อุตสาหกรรมขนาดย่อมและกลางเป็นราย ๆ หรือประเภท ๆ ไป โดยหวังให้สามารถดำเนินธุรกิจให้อยู่รอดได้